

ARBEIDS- OG
INKLUDERINGSDEPARTEMENTET

Handlingsplan

Handlingsplan mot fattigdom

Vedlegg til St.prp. nr. 1 (2006-2007) – Statsbudsjettet 2007

ARBEIDS- OG
INKLUDERINGSDEPARTEMENTET

Handlingsplan

Handlingsplan mot fattigdom

Vedlegg til St.prp. nr. 1 (2006-2007) – Statsbudsjettet 2007

Statsrådets forord

Regjeringens visjon er at Norge skal være verdens mest inkluderende samfunn. Alle skal, uavhengig av økonomisk og sosial bakgrunn, ha like muligheter, rettigheter og plikter til å delta i samfunnet.

Norge har et godt utgangspunkt for å bekjempe fattigdom

sammenlignet med andre land. Yrkesdeltakelsen er høy og arbeidsledigheten relativt lav. Flertallet i befolkningen har høy levestandard og gode levekår, og inntektsfordelingen er jevnere enn i mange andre land. Likevel kreves det en ekstra innsats for å avskaffe fattigdom og skape et mer rettferdig samfunn. Gjennom fortsatt sterke fellesskapsløsninger skal vi legge til rette for at alle får ta del i samfunnet.

Fattigdom har forskjellige årsaker og krever en helhetlig tilnærming. Samtidig vet vi at det er en sterk sammenheng mellom fattigdom og svak eller ingen tilknytning til arbeidslivet.

Denne handlingsplanen omfatter tiltak på flere sektordepartementers områder. Hovedfokus i 2007 rettes inn mot å styrke arbeidslivtilknytningen for de som står lengst fra arbeidsmarkedet, sikre inkludering og deltakelse av utsatte barn og unge og bedre levekårene for de vanskeligst stilte.

Denne handlingsplanen er imidlertid ikke det eneste grepet regjeringen gjør for å forebygge og motvirke fattigdom. En handlingsplan for integrering og inkludering av innvandrerbefolkningen vil bedre deres muligheter for arbeid og deltakelse. Senere i høst kommer en stortingsmelding om arbeid, velferd og inkludering. Sammen med NAV-reformen gir forslagene i denne meldingen en arbeids- og velferdspolitik for fremtiden. I tillegg kommer en stortingsmelding om utdanning og sosial utjevning, en strategi mot sosial ulikhet i helse, en opptrappingsplan for rusfeltet og en vurdering av bostøtteordningen.

Fattigdom skal vi aldri tåle, men motarbeide på bred front. Regjeringen vil følge utviklingen gjennom et bredt sett av indikatorer for å sikre at vi er på rett vei mot et samfunn som inkluderer og gir muligheter for alle.

Bjarne Håkon Hanssen

Innhold

1.	Mål og strategier for å forebygge og avskaffe fattigdom	4
1.1	Alle skal gis muligheter til å komme i arbeid	4
1.2	Alle barn og unge skal kunne delta og utvikle seg	5
1.3	Bedre levekårene for de vanskeligst stilte	5
1.4	En helhetlig og tverrsektoriell innsats mot fattigdom	6
2.	Økt velstand for flertallet, et mindretall henger etter	8
2.1	Sentrale utviklingstrekk	8
2.2	Indikatorer	10
2.3	Risikofaktorer	10
2.4	Hvem er fattige?	11
3.	Tiltak mot fattigdom i 2007	13
3.1	Alle skal gis muligheter til å komme i arbeid	13
3.1.1	Tiltak i videregående opplæring	13
3.1.2	Særskilt innsats rettet mot unge utenfor arbeidsmarkedet	14
3.1.3	Tiltak for voksne med svake grunnleggende ferdigheter	14
3.1.4	Kvalifiseringsprogram for utsatte grupper	14
3.1.5	Landsomfattende satsing på arbeidsmarkedstiltak	15
3.1.6	Arbeidsrettet innsats overfor innvandrere	16
3.1.7	Særskilt innsats rettet mot innsatte i fengsler	16
3.1.8	Forsøk med tidsubegrenset lønnstilskudd	17
3.2	Alle barn og unge skal kunne delta og utvikle seg	17
3.2.1	Tiltak for å sikre inkludering og deltakelse av utsatte barn og unge	17
3.2.2	Tiltak rettet mot sårbare grupper barn og unge	18
3.3	Bedre levekårene for de vanskeligst stilte	20
3.3.1	Forbedringer i de boligøkonomiske virkemidlene	20
3.3.2	En forsterket innsats mot bostedsløshet	20
3.3.3	Redusere sosialt betingede helseforskjeller	21
3.3.4	God tilgjengelighet til helsetjenester	22
3.3.5	Tiltak for rusmiddelavhengige	22
3.3.6	Tiltak for personer med psykiske lidelser	22
3.3.7	Styrking av det nederste økonomiske sikkerhetsnettet	23
3.3.8	Nytt kvalifiseringsprogram og kvalifiseringsstønnd for utsatte grupper	23
3.3.9	Sikre tilbud om økonomi- og gjeldsrådgivning	24
3.3.10	Reduksjon i gebyrer for tvangsforretninger	24
3.3.11	Styrking av lavterskeltilbudet for rettshjelpssøkende	24
3.3.12	Styrking av tilskudd til frivillighetssentraler	24

1. Mål og strategier for å forebygge og avskaffe fattigdom

Rettferdighet, god fordeling og utjamning er grunnleggende verdier for regjeringen. Vi ønsker et samfunn basert på sosial rettferdighet og like muligheter. Derfor vil regjeringen avskaffe fattigdom gjennom universelle velferdsordninger, sterke fellesskapsløsninger og ved å gi alle mulighet til å delta i arbeidslivet.

Regjeringen ønsker et inkluderende samfunn som omfatter alle. Alle skal, uavhengig av økonomisk og sosial bakgrunn, ha like muligheter, rettigheter og plikter til å delta i samfunnet og bruke sine ressurser.

Norge har gjennom det 20. århundre opplevd sterk økonomisk vekst og økt velstand. Økt deltakelse i inntektsgivende arbeid og bred politisk tilslutning til utbygging av allmenne velferdsordninger har bidratt til å løfte store grupper ut av tradisjonell fattigdom knyttet til materiell og sosial nød. Den nordiske velferdsmodellen innebærer forholdsvis store overføringer gjennom skattesystemet, et stort innslag av universelle ordninger, en aktiv arbeidsmarkedspolitik og fleksibilitet på arbeidsmarkedet. Dette bidrar til færre fattige og jevnere inntektsfordeling i Norge sammenlignet med mange andre land. Regjeringen vil bygge videre på denne velferdsmodellen.

Like viktig som å avhjelpe fattigdom blant de som er rammet, er å forhindre at fattigdom oppstår. Offentlige tjenester, som utdanning, helse- og omsorgstjenester, barnehager mv., har stor betydning for utjevning av levekår i befolkningen. Regjeringen vil forebygge fattigdom ved å utvikle velferdsordningene knyttet til arbeidslivet, utdanningssystemet og helsevesenet. Et godt utbygd offentlig velferdstilbud kan sikre like muligheter uavhengig av økonomiske og andre personlige ressurser. Velferdsordningene skal sikre økonomisk grunntrygghet og velferd for alle.

Mange vanskeligstilte har behov for hjelp som ikke alene kan dekkes gjennom generelle tiltak. Universelle ordninger må derfor suppleres med individuelt tilpassede tjenester og tiltak. Brukerrettede og tilpassede offentlige tjenester er en forutsetning for at alle, uansett bakgrunn og forutsetninger, skal få likeverdige tjenester og likeverdige muligheter.

Regjeringen vil som et ledd i handlingsplan mot fattigdom iverksette tiltak for:

- at alle skal gis muligheter til å komme i arbeid
- at alle barn og unge skal kunne delta og utvikle seg
- å bedre levekårene for de vanskeligst stilte.

1.1 Alle skal gis muligheter til å komme i arbeid

For den enkelte er tilknytning til arbeidsmarkedet viktig for å sikre inntekt, for å føle seg verdsatt i samfunnet og for opplevelsen av inkludering og medvirkning. De som faller utenfor arbeidsmarkedet, faller også lettere utenfor andre deler av velferdssamfunnet. Regjeringens hovedstrategi i kampen mot fattigdom er arbeid. Arbeidsmarkedet er den viktigste arenaen for bekjempelse av fattigdom.

For å bidra til høy yrkesdeltakelse, lav ledighet og redusert fattigdom vil regjeringen føre en aktiv arbeidsmarkedspolitik.

Den nye arbeids- og velferdsforvaltningen (NAV) skaper en ramme for et helhetlig og samordnet tilbud til personer som har behov for bistand for å komme inn i og stå i et arbeidsforhold. NAV-reformens hovedmål om flere i arbeid og aktiv virksomhet og færre på trygd, gjør de lokale NAV-kontorene til en av hovedaktørene i arbeidet mot fattigdom.

Arbeids- og velferdsforvaltningen har en bredde i oppgaveporteføljen som sikrer et helhetlig grep i arbeids- og velferdspolitikken. Dette gir et bedre utgangspunkt for bistand til personer i randsonen av arbeidsmarkedet og som har behov for et bredt spekter av statlige og kommunale tjenester. Brukerne av NAV-kontorene skal få lett tilgang til tjenester, rask og helhetlig avklaring av behov, individuell oppfølging tilpasset den enkeltes behov og samordnede tjenester.

Regjeringen legger høsten 2006 fram en stortingsmelding om arbeid, velferd og inkludering med forslag til hvordan tiltak, tjenester og stønader best kan innrettes for å bidra til at flere kan komme i arbeid. Målet er en velferdsforvalt-

ning og et virkemiddelapparat som best mulig legger til rette for hjelp til selvhjelp, sosial trygghet og inkludering av personer som har problemer på arbeidsmarkedet. Strategier og tiltak som presenteres i stortingsmeldingen utgjør hovedgrepet i regjeringens innsats for å forebygge fattigdom og hindre et samfunn med større skiller mellom de som er innenfor og de som står utenfor arbeidslivet.

Regjeringen vil som et ledd i handlingsplan mot fattigdom i tillegg føre en målrettet politikk med tiltak for å styrke arbeidslivstilknytningen for de som står lengst fra arbeidsmarkedet.

Arbeid er et nødvendig, men i mange tilfeller ikke et tilstrekkelig virkemiddel for å forebygge og bekjempe fattigdom. Mange har behov for økt kompetanse, kvalifisering mv. før de kan delta i lønnet arbeid eller arbeidsforberedende tiltak. Innsatsen skal ta høyde for dette.

Utdanning og gode grunnleggende ferdigheter bidrar til inkludering i arbeidsmarkedet, trygg inntekt og bredere samfunnsdeltakelse. Utdanningssystemet er derfor et viktig verktøy for å bekjempe fattigdom og marginalisering, og for sosial utjevning.

I løpet av høsten 2006 legger regjeringen fram en stortingsmelding om utdanning og sosial utjevning. Et av hovedfokusene i stortingsmeldingen vil være tiltak som bidrar til at utdanningssystemet i større grad enn i dag sikrer at alle barn og unge, uavhengig av sosial bakgrunn, tilegner seg nødvendige grunnleggende ferdigheter. Mye av grunnlaget for læring i skolen og senere i livet legges allerede før man begynner på skolen. Tidlig innsats er derfor avgjørende for å gi alle barn en positiv læringsutvikling som gjør at de ikke faller fra senere i opplæringen. Alle skal gis et tilbud om en ny sjanse til å tilegne seg grunnleggende ferdigheter hele livet, også i voksenalder.

1.2 Alle barn og unge skal kunne delta og utvikle seg

Bekjempelse av barnefattigdom er viktig for å sikre barns velferd på kort sikt, og for å forebygge fattigdom på lengre sikt ved å hindre at barn og unge blir marginalisert i eget voksenliv. Regjeringens mål er at alle barn og unge skal ha de samme rettigheter og muligheter til utvikling uavhengig av foreldrenes økonomi, utdanning og etniske og geografiske tilhørighet.

Regjeringen vil forebygge og avhjelpe fattigdom blant barn gjennom å styrke foreldrenes arbeidstilknytning.

Regjeringen vil legge til rette for gode kvalifiserings- og læringsløp for alle barn og unge i barnehage, grunnskole, videregående opplæring og høyere utdanning.

Perioden før skolestart og det språklige fundamentet som legges i småbarnsalderen er av vesentlig betydning for barns sosiale mestring og læring i skolen. Barnehagen er en viktig arena for sosial utjevning. Et av regjeringens viktigste mål er å redusere forskjeller gjennom økt barnehagedekning og lavere pris.

Norge er et av landene med høyest prestasjonsulikheter mellom elevene, og disse ulikhetene er systematisk knyttet til elevenes sosiale bakgrunn. En stor andel av elevene har svake grunnleggende ferdigheter. Regjeringen vil arbeide for at skolen i større grad bidrar til å redusere ulikheter mellom elever som skyldes deres sosiale bakgrunn.

Offentlige velferdsordninger kan bidra til å skjerme og motvirke negative konsekvenser av det å vokse opp i en økonomisk vanskeligstilte familie. Gratis eller rimelige fellesgoder er viktig for å sikre inkludering av utsatte barn og unge. Regjeringen vil iverksette tiltak for at barn og unge i vanskeligstilte familier kan delta på lik linje med andre.

Regjeringen vil styrke arbeidet rettet mot sårbare grupper av barn og unge for å hindre at levekårsproblemer og fattigdom går i arv.

1.3 Bedre levekårene for de vanskeligst stilte

Mange har behov for hjelp til bolig, helse- og rehabiliteringstjenester mv. for at de skal kunne bli i stand til å delta i lønnet arbeid og arbeidsforberedende tiltak, og for å leve et verdig liv.

Det overordnede målet i boligpolitikken er at alle skal kunne bo godt og trygt. Et godt sted å bo er en forutsetning for integrering og deltakelse i samfunnet. Regjeringen vil gjenreise den sosiale boligpolitikken. Det er et mål at flest mulig skal eie sin egen bolig.

Bostedsløshet innebærer å være helt ekskludert fra boligmarkedet. Regjeringen har som mål å avskaffe bostedsløshet, og vil forsterke innsatsen gjennom den nasjonale strategien *På vei til egen bolig*.

Regjeringen vil sikre alle gode og likeverdige helse- og omsorgstjenester, uavhengig av personlig økonomi, bosted mv.

Regjeringen har som mål å redusere sosialt betingede helseforskjeller, og vil våren 2007 legge fram en nasjonal strategi mot sosial ulikhet i helse. Siden mange av de viktigste årsakene til sosiale helseforskjeller finnes utenfor helsesektoren, vil strategien ha en bred tilnærming til problemet og inkludere en rekke ulike samfunnssektorer.

Regjeringen vil ferdigstille en opptrappingsplan for rusfeltet for å samordne og forsterke innsatsen mot rusmiddelproblemer.

Mange står utenfor eller i utkanten av arbeidsmarkedet, og har ikke tilgang til inntekt og goder lønnet arbeid gir. Livsoppholdsytelsene i folketrygden gir en allmenn og rettighetsbasert sikkerhet mot inntektstap i ulike situasjoner. Folketrygden bidrar til utjevning av inntekt og levekår over den enkeltes livsløp og mellom grupper av personer, og bidrar til å forhindre fattigdom i det brede lag av befolkningen. Regjeringen vil styrke de offentlige sikkerhetsnettene slik at alle kan leve et verdig liv, også de som

av ulike årsaker ikke kan arbeide. Regjeringen vil bedre oppfølgingen av og inntektssikringen for personer uten arbeid og som mangler rettigheter til inntektssikring etter folketryktdloven.

1.4 En helhetlig og tverrsektoriell innsats mot fattigdom

Handlingsplan mot fattigdom omfatter en helhetlig og tverrsektoriell innsats mot fattigdom. Handlingsplanen inneholder tiltak innenfor flere sektordepartementers ansvarsområder; Arbeids- og inkluderingsdepartementet, Kunnskapsdepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Barne- og likestillingsdepartementet og Justis- og politidepartementet. Flere statlige etater har en rolle i gjennomføringen av tiltak. Blant disse er Arbeids- og velferdsdirektoratet, Sosial- og helsedirektoratet, Utdanningsdirektoratet, Husbanken og Barne-, ungdoms- og familieetaten.

Regjeringen foreslår å styrke innsatsen mot fattigdom med 710 mill. kroner i statsbudsjettet for 2007. Nedenfor gis en oversikt over regjeringens forslag til tiltak mot fattigdom i statsbudsjettet for 2007. Tiltakene er omtalt senere i dette vedlegget, og i St.prp. nr. 1 (2006-2007) for Arbeids- og inkluderingsdepartementet samt i de respektive departementenes budsjettproposisjoner.

De målrettede tiltakene mot fattigdom som er iverksatt med utgangspunkt i St.meld. nr. 6 (2002-2003) *Tiltaksplan mot fattigdom* videreføres. I perioden 2002-2006 ble de årlige

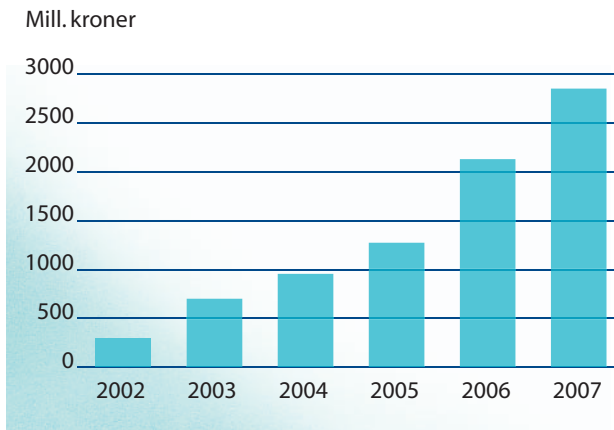
ge bevilgningene til målrettede tiltak mot fattigdom økt med om lag 1,6 mrd. kroner. Disse tiltakene omfatter blant annet en satsing på målrettede arbeidsmarkedstiltak for langtidsmottakere av sosialhjelp m.fl., tiltak for rusmiddelavhengige, forbedringer i bostøtteordningen, styrking av oppfølgingstjenester i bolig og tiltak mot barnefattigdom.

På bakgrunn av forslag fra regjeringen i St.prp. nr. 1 Tillegg nr. 1 (2005-2006) Om endring av St.prp. nr. 1 om statsbudsjettet 2006 ble innsatsen mot fattigdom styrket med nærmere 500 mill. kroner i 2006. Tiltakene omfatter blant annet økt barnetillegg for mottakere av attførings- og rehabiliteringsytelser, tiltak for rusmiddelavhengige, heving av boutgiftstaket i bostøtteordningen, undervisningstiltak og tannhelsetjeneste i fengsler og tiltak for barn som rammes av fattigdom. Flere av tiltakene som ble foreslått i St.prp. nr. 66 (2005-2006) Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2006 (revidert nasjonalbudsjett 2006) foreslås videreført i 2007, og vil bidra i en samlet innsats for å forebygge og bekjempe fattigdom. Dette gjelder blant annet en ekstra bevilgning for å styrke innsatsen mot bostedsløshet (20 mill. kroner), opptrappingen av de spesielle arbeidsmarkedstiltakene for yrkeshemmede, 200 tiltaksplasser (om lag 13 mill. kroner) og reversering av egenandelen på fysioterapibehandling som ble innført fra 1. januar 2006 (137 mill. kroner).

Med regjeringens forslag til tiltak i statsbudsjettet for 2007 er de årlige bevilgningene til tiltak mot fattigdom økt med over 2,8 mrd. kroner siden 2001. I tillegg gjennomføres en del tiltak innenfor eksisterende budsjetttrammer.

Tiltak	Mill. kr
<i>Arbeid:</i>	
Styrking av landsomfattende arbeidsmarkedssatsing for å motvirke fattigdom (AID)	144
Kvalifiseringsprogram for utsatte grupper (AID)	53
Styrking og utvidelse av program for basiskompetanse i arbeidslivet (KD)	10
Styrking av opplæringen innenfor kriminalomsorgen (KD)	10
<i>Barn og unge:</i>	
Styrking av barne- og ungdomstiltak i større bysamfunn (BLD)	10
Tiltak for ungdom i risikozonen (BLD)	5
Kompetanse- og utviklingstiltak for å forebygge og redusere barnefattigdom (AID)	10
Tiltak for barn med psykisk syke og/eller rusmiddelavhengige foreldre (HOD)	15
<i>Levekår:</i>	
Økning i satsene i de statlige veiledende retningslinjene for utmåling av stønad til livsopphold (AID/KRD)	200
Varig bolig fremfor bruk av hospits og andre midlertidige botilbud (AID)	10
Månedlige vedtak i bostøtten (KRD)	7,5
Reduksjon i gebyrer for tvangsforretninger (JD)	230
Styrking av lavterskeltilbudet for rettshjelpssøkende (JD)	5

*Økning i årlige bevilgninger til tiltak mot fattigdom
2002-2007*

Det vil bli utarbeidet en eksempelsamling for å formidle og spre gode eksempler og erfaringer med gjennomføringen av tiltakene mot fattigdom som er iverksatt i de senere år.

Det er behov for en bred og langsiktig innsats for å forebygge og avskaffe fattigdom, og redusere sosiale og økonomiske forskjeller. Regjeringen vil følge opp den særlige innsatsen mot fattigdom i de årlige statsbudsjettene.

Regjeringen legger parallelt med handlingsplan mot fattigdom fram en handlingsplan for integrering og inkludering av innvandrerbefolkningen. En forsterket innsats for å fremme integrering og inkludering av innvandrerbefolkningen er avgjørende for å forebygge og bekjempe fattigdom. Regjeringen vil hindre at det utvikler seg et klassedelt samfunn der personer med innvandrerbakgrunn har dårligere levekår og lavere samfunnsdeltakelse enn befolkningen for øvrig.

Staten, kommunene og frivillige organisasjoner har ulike roller, kompetanse og ressurser i arbeidet for å forebygge og bekjempe fattigdom. Regjeringen vil involvere og legge til rette for et tettere samarbeid mellom alle relevante aktører.

Kommunene har ansvaret for store deler av det utøvende og forebyggende arbeidet lokalt. God kommuneøkonomi og lokal frihet er en forutsetning for at kommunene kan spille en aktiv rolle i forebygging og bekjempelse av fattigdom. Regjeringen vil bidra med statlig finansiering for å stimulere utvikling av tiltak på prioriterte innsatsområder. Regjeringen vil gjennom konsultasjonsordningen inngå et tettere samarbeid mellom staten og kommunesektoren for å nå nasjonale mål i fattigdomsbekjempelsen.

Frivillige organisasjoner, grupper og sammenslutninger er viktige aktører i arbeidet mot fattigdom og sosial eksklusjon. Regjeringen vil styrke dialogen og samarbeidet med frivillige organisasjoner og representanter for vanskeligstilte og marginaliserte grupper. Regjeringen vil legge til rette for egenorganisering, selvhjelpsaktiviteter og likemannsarbeid. Servicekontoret for frivillige organisasjoner og selvhjelp (Batteriet) videreføres.

Norge deltar i EUs handlingsprogram for å bekjempe sosial eksklusjon (2002-2006). Programmet har som formål å understøtte samarbeidet mellom medlemsstatene i arbeidet for å bekjempe fattigdom og sosial utstøting.

Programmet vektlegger økt kunnskap gjennom utvikling av sammenliknbare indikatorer, utveksling av kunnskap og erfaringer om tiltak med utgangspunkt i handlingsplaner for sosial inkludering og dialog med alle relevante samfunnsaktører. Norske institusjoner og organisasjoner deltar i samarbeidsprosjekter på tvers av land for å utveksle erfaringer. EUs innsats mot fattigdom og sosial eksklusjon videreføres fra 2007 innenfor handlingsprogrammet PROGRESS (Programme for Employment and Social Solidarity) (2007-2013).

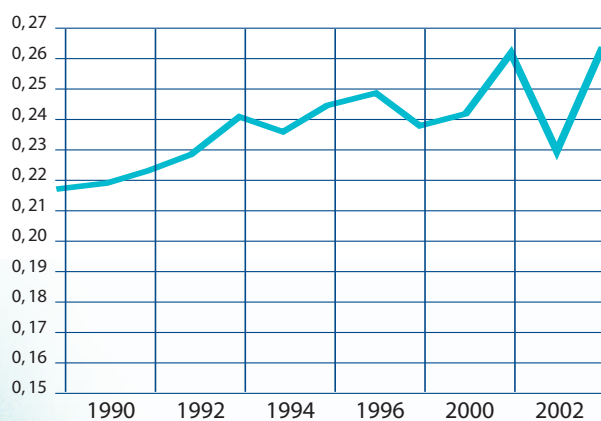

2. Økt velstand for flertallet, et mindretall henger etter

2.1 Sentrale utviklingstrekk

Norge har, som de andre nordiske landene og enkelte andre land, både en relativt lav andel med svært lav inntekt og liten inntektsulikhet. Som i de fleste land er det særlig nærings- og kapitalinntekter som er skjevfordelt i Norge. Inntektsulikheten i Norge har økt i årene etter 1990, men er fortsatt lav i internasjonal sammenheng. Den økte ulikheten utover på 1990-tallet skyldes i stor grad at personer med de høyeste inntektene har hatt en betydelig inntektsøkning i form av økte kapitalinntekter¹. Økningen er til en viss grad også forklart av at lønnsforskjellene har økt noe fra midten av 1990-tallet. Figuren nedenfor viser utviklingen i Gini-koeffisienten, som er et av de mest brukte ulikhetsmålene, i perioden 1990-2002.

Utviklingen i inntektsulikhet (Gini-koeffisienten). Inntekt etter skatt per forbruksenhet* (EU-skala). 1990 - 2002

* Negative beløp satt lik 0.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formueundersøkelsen for husholdninger

Gini-koeffisienten er beregnet på bakgrunn av en Lorenz-kurve hvor alle individer eller husholdninger er rangert etter inntekt. Gini-koeffisienten er lik 0 hvis inntekten er helt likt fordelt i befolkningen (kan framgå av Lorenz-kurven ved at de 10 pst. første individene/husholdningene tjener 10 pst. av inntekten, de 20 pst. første individene/husholdningene tjener 20 pst. av inntekten osv.). Den største inntektsskjevheten oppstår hvis en person/husholdning tjener hele inntekten i samfunnet. Gini-koeffisienten er da lik 1.

Alle deler av befolkningen har nytt godt av innteks- og velstandsutviklingen, men et lite mindretall har blitt hengende etter. Mange i yrkesaktiv alder står utenfor eller i utkanten av arbeidsmarkedet, og har ikke tilgang til de gode lønnet arbeid gir. En andel av befolkningen har økonomiske ressurser som avviker betydelig fra det innteksnivået som er alminnelig i samfunnet. Disse har i langt mindre grad enn andre muligheter til å skaffe seg gode og delta i aktiviteter. Enkelte kan ha så lav inntekt at de ikke får dekket grunnleggende behov, materielt og sosialt. Personer med svært lav inntekt og som samtidig har høye utgifter knyttet til sykdom, funksjonshemming, bolig, forsørgeransvar, gjeldsbelastning mv., er særlig utsatt. Enkelte personer har svært dårlige levekår, og lever i åpenbar materiell og sosial nød. Sammenlignet med andre land er forekomsten av fattigdom i Norge begrenset, men arten og kompleksiteten gjør den utfordrende å løse.

Fattigdom i Norge bør sees på som et relativt fenomen, dvs. sees i sammenheng med de levekårene og livsbetingelsene som er alminnelig i samfunnet. Fattigdom handler om betydelige og uakseptable avvik fra det som er alminnelig i samfunnet.

Lav inntekt kan lettere mestres i en kort periode enn når bristen på ressurser er langvarig eller stadig tilbakevendende. Mange har lav inntekt i en periode uten at de lever eller står i fare for å havne i en situasjon preget av fattigdom. Mange vil ha tilgang på andre økonomiske ressurser, for eksempel oppsparte midler eller formue, familieforsørgelse, eller finner andre mestringsstrategier. Lav inntekt over tid vil imidlertid tære på økonomiske og andre ressurser, og antas å øke risikoen for fattigdom. Lav inntekt er derfor en viktig indikator på fattigdom, selv om også andre forhold er av vesentlig betydning for levekårene til den enkelte.

¹ En del av denne effekten skyldes imidlertid at allerede eksisterende kapitalinntekter er blitt mer synlig i inntektsstatistikken etter skatte-reformen i 1992.

Utviklingen i vedvarende lavinntekt 1996-2004. Andel personer eksklusive studenter med ekvivalentinntekt under hhv. 50 pst. og 60 pst. av mediangjennomsnittet i perioden. To ulike ekvivalensskalaer.

Periode	OECD-skala		EU-skala	
	50 pst.	60 pst.	50 pst.	60 pst.
1996-1998	2,0	6,8	3,5	8,9
1997-1999	1,9	6,2	3,1	8,1
1998-2000	1,7	5,6	2,9	8,2
1999-2001	1,8	5,5	2,8	7,8
2000-2002	2,1	5,9	3,0	8,1
2001-2003	2,4	5,8	3,3	8,5
2002-2004	3,0	6,4	3,3	8,5

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntekts- og formueundersøkelsen for husholdninger

Vedvarende lavinntekt er her definert som gjennomsnittsinntekten i en treårsperiode under hhv. 50 og 60 pst. av medianinntekten.

Medianinntekten er det midterste beløpet i inntektsfordelingen, etter at en har sortert inntektene etter størrelse. Medianinntekten er således den inntekten som deler befolkningen i to like store deler, der den ene halvparten har lavere inntekt enn medianen og den andre halvparten har høyere inntekt.

OECD- og EU-ekvivalensskala. For å kunne sammenligne den økonomiske velferden til husholdninger av ulike type og størrelse er det vanlig å justere inntekten ved hjelp av såkalte ekvivalensskalaer. En ekvivalensskala gir uttrykk for hvor stor inntekt en husholdning på for eksempel fire personer må ha, for å ha samme levestandard eller økonomisk velferd som en enslig person. OECD-skalaen legger mindre vekt på husholdningenes stordriftsfordeler forbundet med at flere personer deler på utgiftene enn EU-skalaen (som er en modifisert versjon av OECD-skalaen).

Det er registrert en økning i andelen i befolkningen med vedvarende lavinntekt etter perioden 1998-2000 (se boks), når lavinntekt måles ved halvparten av medianinntekten. Målt ved 60 pst. av medianinntekten har andelen med vedvarende lavinntekt vært relativt stabile i de senere år. Dette kan trolig forklares med at mange enslige minstepensjonister med små tilleggsinntekter utover pensjonen da tilhører lavinntektsgruppen. Nye pensjonister har et bedre inntektsgrunnlag enn eldre, slik at stadig færre pensjonister er å finne i lavinntektsgruppen.

Utviklingen i andelen med lavinntekt, når lavinntekt måles med utgangspunkt i den generelle inntektsfordelingen, sammenfaller i stor grad med de økonomiske konjunkturerne. Også husholdninger med lav inntekt hadde en realinntektsvekst mot slutten av 1990-tallet, men realinntektsøkningen for lavinntektsgrupper ser etter det ut til å ha flatet ut.

Lav inntekt sier ikke noe direkte om andre forhold av betydning for folks levekår. Problemer i forhold til arbeid, bolig, helse og sosiale forhold vil ofte ha andre årsaker enn lav inntekt. De fleste vil oppleve brister på enkelte levekårsarenaer i løpet av livet uten at de er utsatt for fattigdom.

Offentlige tjenester, som utdanning, helse- og omsorgstjenester, barnehagesubsidier mv., har også betydning for fordelingen av inntekt og levekår i befolkningen. For eksempel vil tilgang til utdanning påvirke framtidige arbeids- og inntektsforhold, og helsetjenester kan bedre livskvalitet for den enkelte på kort sikt og også bidra til økt arbeids- og inntektsevne og bedre materielle levekår på lengre sikt. Gratis eller subsidierte offentlige tjenester kan kompensere for lav inntekt. Offentlige finansierte tjenester vil ha størst betydning for personer med lav inntekt, da disse i mindre grad enn andre er i stand til å kjøpe tjenester i det private markedet.

Fattigdom er en form for sosial eksklusjon ved at mangel på økonomiske ressurser kan lede til manglende tilgang til forbruk, materielle goder og deltakelse i aktiviteter. Sosial eksklusjon omfatter imidlertid flere sider ved marginalisering og utenforskap enn det som er knyttet til fattigdom. Personer kan på ulike tidspunkter i livet og i ulike grad stå utenfor arbeidslivet, utdanningssystemet, mangler sosiale nettverk mv., uten at de lever i en situasjon preget av fattigdom. Tilsvarende kan en være fattig uten å være sosialt ekskludert, men med små økonomiske ressurser vil en i utgangspunktet være mer utsatt for sosial eksklusjon enn andre.

2.2 Indikatorer

Fattigdom er et flerdimensjonalt og sammensatt problem, både på samfunnsnivå og individnivå. Det er derfor lite formålstjenelig å bruke en enkelt definisjon eller indikator for å beskrive fattigdom. Regjeringen tar utgangspunkt i en vid forståelse av fattigdom, og vil måle og følge utviklingen gjennom et bredt sett av indikatorer (se boks). Regjeringen vil gi en beskrivelse av tilstand og utvikling på feltet og rapportere på resultater av innsatsen mot fattigdom i de årlige budsjettframleggene for Stortinget.

Indikatorer

- Inntektsulikhet, målt ved Gini-koeffisienten
- Andel personer med vedvarende lavinntekt, og som lever i husholdninger uten arbeidsmarkedstilknytning
- Andel barn under 18 år som lever i husholdninger med vedvarende lavinntekt, og i husholdninger uten arbeidsmarkedstilknytning
- Andel uten fullført videregående opplæring
- Andel voksne med svake grunnleggende ferdigheter
- Antall bostedsløse
- Antall begjæringer om utkastelser og utkastelser fra bolig
- Indikatorer knyttet til sosial ulikhet i helse (under utvikling).

Departementene vil arbeide med å forbedre indikatorene og utvikle nye indikatorer som kan gi et bredere bilde av tilstanden og utviklingen i ulike sider ved fattigdom og sosial eksklusjon. Det vises for øvrig til den årlige rapporteringen fra Statistisk sentralbyrå om økonomi og levekår for ulike grupper, senest rapport 2006/3 Økonomi og levekår for ulike grupper, 2005. Ny rapport vil foreligge ved årsskiftet 2006/2007.

Indikatorer kan gi et bilde av om utviklingen går i ønsket retning. Indikatorer viser et utsnitt av virkeligheten, men gir ikke et entydig bilde av resultater av de tiltak som iverksettes. Mange faktorer har betydning for hvordan indikatorene utvikler seg, blant annet den generelle økonomiske utviklingen og forholdene på arbeidsmarkedet.

2.3 Risikofaktorer

For den enkelte vil risikofaktorer assosiert med fattigdom blant annet være knyttet til svak eller manglende tilknytning til arbeidslivet, manglende grunnleggende ferdigheter, kvalifikasjoner og yrkeserfaring, helseproblemer, boligproblemer, bostedsløshet, oppvekst i en vanskeligstilte familie og det å leve i et område med opphopning av levekårsproblemer. Levekårsproblemer oppstår oftere i overgangen fra en livsfase til en annen, for eksempel i overgang fra skole til arbeid, tap av arbeid, skilsmisse, sykdom og død. Fattigdom rammer personer med ulik bakgrunn og ulike kjennetegn. Fattigdom arter seg forskjellig fra person til person, og har ulike årsaker og ulike konsekvenser.

For samfunnet som helhet vil risikofaktorer blant annet være et arbeidsliv som støter ut og ikke inkluderer vanskeligstilte, et utdanningssystem som ikke bidrar til å gi alle like muligheter uavhengig av sosial bakgrunn, forskjeller i materielle og sosiale levekår som bidrar til sosial ulikhet i helse, og velferdsordninger som bidrar til at personer blir avhengig av bistand over lengre tid og ikke selvhjulpne.

Det er en sterk sammenheng mellom manglende og svak tilknytning til arbeidsmarkedet og vedvarende lavinntekt, og det er gjennomgående forskjeller i inntekt og levekår for personer som er tilknyttet arbeidsmarkedet og de som ikke er det. Blant personer i yrkesaktiv alder som tilhørte en husholdning uten noen i arbeid, hadde hhv. 14 pst. (50 pst. av medianinntekten, OECD-ekvivalensskala) og 32 pst. (60 pst. av medianinntekten, EU-ekvivalensskala) vedvarende lavinntekt i perioden 2002-2004. Tilsvarende tall for alle personer i yrkesaktiv alder var hhv. 3 og 6 pst. Også personer med mer sporadisk tilknytning til arbeidslivet har stor sannsynlighet for å ha vedvarende lavinntekt. Sannsynligheten for vedvarende lavinntekt synes først å bli drastisk redusert når et husholdningsmedlem har stabil yrkestilknytning over en periode.

Norge er et av landene med høyest prestasjonsulikhet mellom elevene, og disse ulikhetene er systematisk knyttet til elevenes sosiale bakgrunn. En stor andel elever har svake grunnleggende ferdigheter. På videregående nivå forlater om lag hver femte ungdom utdanningssystemet uten å ha kvalifisert seg for et yrke eller for videre studier. Per 1. oktober 2004 var det 36 pst. i aldersgruppen 20-24 år som hadde grunnskole som høyeste fullførte utdanningsnivå. Ungdom som ikke gjennomfører videregående opplæring er mer utsatt for fattigdom og marginalisering enn andre. Sjansen for å lykkes både i grunnskolen og i videregående opplæring er sterkt knyttet til elevenes sosiale bakgrunn. Over 400 000 voksne i yrkesaktiv alder, eller om lag 15 pst., har for svake leseferdigheter eller for dårlig tallforståelse til å kunne fungere godt i et moderne arbeidsliv.

Norge har en av de høyeste boligstandarder i Europa, og andelen i befolkningen som eier egen bolig er høy. Det er likevel enkelte som opplever vansker med komme inn på boligmarkedet og å beholde boligen. Personer med lav inntekt er i mindre grad enn andre eiere av egen bolig. De har også høyere boligbelastning enn befolkningen for øvrig.

Det er dokumentert betydelige sosiale ulikheter i helse i Norge for en lang rekke helse mål. De sosiale ulikhetene i helse er store uansett hvilket uttrykk for sosial bakgrunn som legges til grunn – utdanning, yrke, inntekt eller ulike kombinasjoner av disse. Det er en klar sammenheng mellom helseproblemer og fattigdom. Materielle og sosiale forhold ser ut til å forklare mesteparten av de sosiale ulikhetene i helse i Norge, som i de fleste europeiske land. For enkelte grupper kan imidlertid helsesrelatert seleksjon ha en vel så stor betydning. Seleksjon innebærer at det ikke er sosial bakgrunn som forklarer helse, det er helse som forklarer sosial posisjon. Særlig for grupper som faller helt ut av «normale» samfunnsfunksjoner som utdan-

ning og arbeid, ser helse ut til å være en viktig del av forklaringen.

Norge er et land med relativt små forskjeller i samlede levekår, også geografisk. Det er likevel enkelte kommuner og bydeler som har høyere forekomst av levekårsproblemer enn andre. De mest utsatte områdene er kjenne tegnet av flere typer levekårsproblemer; dårlige fysiske omgivelser, som for eksempel nedslitt boligmasse, støy, trafikk, og sosiale problemer knyttet til høy arbeidsledighet. I enkelte byer finnes utsatte områder som ikke er preget av spesielt dårlige boforhold eller bomiljøer, men likevel har en opphopning av utsatte grupper, spesielt en stor andel ikke-vestlige innvandrere. Enkelte bydeler i Oslo har en langt høyere forekomst av personer med lavinntekt og levekårsproblemer enn landet og de andre storbyene for øvrig.

Regjeringen foreslår i statsbudsjettet for 2007 å opprette en ny tilskuddsordning til bolig-, by- og stedsutvikling i drabantbyområder med særlig utfordringer, som for eksempel enkelte områder i Groruddalen og Søndre Nordstrand i Oslo. Tilskuddet er et ledd i regjeringens satsing på områder i storbyene med særlige utfordringer, og i å møte vår tids nye sosiale utfordringer gjennom å støtte og tilrettelegge for frivillig engasjement og utviklingen av et levende sivil samfunn. Regjeringen vil legge fram en egen hovedstadsmelding.

Regjeringen vil som ledd i satsingen på Groruddalen rette deler av midlene i handlingsplanen for integrering og inkludering av innvandrerbefolkningen inn mot tiltak i dette området.

2.4 Hvem er fattige?

Fattigdom i Norge i dag rammer ikke hele, lett identifiserbare sosiale grupper, men enkeltpersoner innenfor et bredt spekter av grupper. I enkelte grupper er det en overrepresentasjon av personer med svært lav inntekt i forhold til den andelen disse utgjør av befolkningen som helhet. Dette gjelder blant annet unge enslige, enslige forsørgere, par med små barn og familier med tre eller flere barn, innvandrere, langtidsledige, langtidssyke og sosialhjelpsmottakere.

Unge enslige (aleneboende) er overrepresentert i lavinntektsgruppen, også når studenter holdes utenfor. Andelen som har svært lav inntekt har vært høy og relativt stabil i de senere år. Når en måler lavinntekt ved 60 pst. av medianinntekten vil en stor andel pensjonister med lave inntekter, blant annet aleneboende alderspensjonister, tilhøre lavinntektsgruppen. Ved 50 pst. av medianinntekten (OECD-ekvivalensskala) er det få eldre i lavinntektsgruppen. Forekomsten av vedvarende lavinntekt har gått ned i de senere år både blant alders- og uførepensjonister.

Det er små forskjeller mellom kvinner og menn når det gjelder å ha vedvarende lavinntekt. Kvinner har en høyere forekomst av lavinntekt når lavinntektsgrensen settes ved 60 pst. av medianinntekten. Dette har sammenheng med at kvinnene er i flertall blant minstepensjonistene.

De aller fleste barn og unge i Norge har gode oppvekstvilkår og vokser opp under gode økonomiske kår. Barnefamilier generelt har hatt en vekst i inntektene på 1990-tallet som ligger over gjennomsnittet i befolkningen. De økonomiske forskjellene blant barn har blitt større i samme periode, ved at barnefamilier med høy inntekt har hatt en bedre inntektsutvikling enn barnefamilier som befinner seg nederst i inntektsfordelingen.

Enkelte barn og unge lever i familier med så begrensede økonomiske ressurser at de kan karakteriseres som fattige. 3,5 pst. av alle barn under 18 år, eller om lag 30 000 barn, levde i husholdninger med vedvarende lavinntekt i perioden 2002-2004 målt ved 50 pst. av medianinntekten (OECD-ekvivalensskala). Tilsvarende andel ved 60 pst. av medianinntekten (EU-ekvivalensskala) var 5,6 pst., eller om lag 50 000 barn. Dette er økning fra forutgående perioder.

Barn som har foreldre med lav utdanning eller svak tilknytning til arbeidslivet, er særlig utsatt. Det samme gjelder barn som bor med enslig forsørgere og barn med innvandrerbakgrunn. Om lag to av ti av alle barn med innvandrerbakgrunn tilhørte husholdninger med vedvarende lavinntekt i perioden 2002-2004 når lavinntekt måles ved halvparten av medianinntekten (OECD-ekvivalensskala). Målt ved 60 pst. av medianinntekten (EU-ekvivalensskala) tilhørte om lag tre av ti innvandrerbarn husholdninger med langvarig lavinntekt. Utenlandske undersøkelser viser at barn som vokser opp i lavinntektsfamilier oftere enn andre barn vil få problemer senere i livet, for eksempel på skolen og i arbeidslivet.

Personer som trer inn i og ut av lavinntektsgruppen er kjennetegnet av å ha en mindre stabil husholdningssammensetning over tid, sammenliknet med resten av befolkningen. Det finner sted en utskiftning av personer som tilhører lavinntektsgruppen over tid.

Innvandrere er sterkt overrepresentert blant personer med langvarig lav inntekt sammenliknet med befolkningen som helhet. Dette gjelder i særlig grad ikke-vestlige innvandrere, men også innvandrere fra vestlige land har en høyere forekomst av lavinntekt enn etniske nordmenn. I treårsperioden 2002-2004 var 18 pst. av innvandrere i alt og 24 pst. av ikke-vestlige innvandrere registrert med vedvarende lavinntekt målt ved halvparten av medianinntekten (OECD-ekvivalensskala). Tilsvarende andeler var hhv. 29 og 37 pst. ved 60 pst. av medianinntekten (EU-ekvivalensskala). Arbeidsledigheten blant ikke-vestlige innvandrere er om lag tre ganger høyere enn for befolkningen for øvrig, og andelen langtidsledige er økende. Det er imidlertid store variasjoner innad i innvandrergruppen, basert på blant annet landbakgrunn og botid i landet.

Enkelte har sammensatte og langvarige levekårsproblemer. Dette gjelder blant annet bostedsløse, tungt belastede rusmiddelavhengige, innsatte i fengsler, prostituerte, langtidsmottakere av sosialhjelp og enkelte andre. Disse personene kan i utgangspunktet ha en rimelig inntekt og tilgang til nødvendige goder, men deres situasjon og livsomstendigheter gjør at de likevel lever i stor materiell og sosial nød.

Antall sosialhjelpsmottakere framstilles i mange sammenhenger synonymt med antall fattige. Flertallet av personer som mottar økonomisk sosialhjelp er ikke inntektsfattige når en tar utgangspunkt i årlig lavinntekt. Langvarig og omfattende sosialhjelpsmottak viser imidlertid sammenheng med vedvarende lavinntekt. Mottak av sosialhjelp, som et nedre økonomisk sikkerhetsnett i velferdsordningene og en subsidiær ytelse for den enkelte, indikerer en økonomisk utsatthet og dermed også en risiko for fattigdom. I 2005 mottok 128 600 personer økonomisk sosialhjelp. Om lag 42 pst. av disse mottok stønad i seks måneder eller mer dette året. Yrkestilknytningen for langtidsmottakere av sosialhjelp er lav, og gruppen har lavere utdanning enn befolkningen for øvrig. Ungdom som mottar sosialhjelp har dårligere helse, dårligere råd, lavere utdanning og dårligere bosituasjon enn jevnaldrende. Nye livsløpsstudier viser at forskjeller i levekår og arbeidstilpasning i ung alder forplanter seg til senere faser av livet.

En nasjonal kartlegging av bostedsløshet anslår antall bostedsløse i Norge til 5 500 i 2005. Dette er om lag 300 flere enn i 2003, men 700 færre enn i 1996. En stor andel av de bostedsløse (om lag 60 pst.) har et rusmiddelproblem i tillegg til boligproblemet, 38 pst. har en psykisk lidelse. 12 pst. av de bostedsløse er innvandrere. I underkant av en tredjedel har barn.

Rusmiddelavhengighet og rusmiddelproblemer er nært knyttet til fattigdom. Rusmiddelproblemer leder mange ut i fattigdom, og tungt belastede rusmiddelavhengige er

blant de mest vanskeligstilte i Norge. Rusmiddelavhengige er ingen ensartet gruppe, og variasjonene er store med hensyn til blant annet type misbruk og grad av psykososiale, somatiske og psykiske problemer. Følgende kjennetegn kan gjenfinnes blant dem som kan karakteriseres som tunge rusmiddelavhengige: omfattende og regelmessig injeksjonsmisbruk, stor grad av blandingsmisbruk, problemer knyttet til å mestre et boforhold, arbeid/utdanning, økonomi, nettverk, omfattende helseproblemer og avbrutte behandlingsforsøk. Antallet injiserende rusmiddelavhengige er anslått til 11-15 000.

Undersøkelser viser en sammenheng mellom psykiske lidelser og lavinntektsproblemer. Psykisk sykdom kan være medvirkende eller direkte årsak til fattigdom, fordi sykdommen kan medføre problemer for utdanning og arbeidsdeltakelse samt for utvikling av sosiale ferdigheter. Statens helsetilsyn har pekt på at bruk av tvang er nært knyttet til fattigdomsproblematikk og bostedsløshet. Mer enn 40 pst. av pasientene under tvunget psykisk helsevern mangler bolig. Gruppen er kjennetegnet av lav utdanning, dårlig økonomi, lav sosial status, svak familietilknytning og svak sosial forankring og støtte.

Personer som soner i fengsel mangler i langt større grad enn befolkningen ellers bolig, arbeid, opplæring og inntekt, mange har stor gjeldsbyrde, er rusmiddelavhengige og har fysiske og psykiske lidelser. Mange har sammensatte levekårsproblemer.

3 Tiltak mot fattigdom i 2007

Regjeringen foreslår å styrke innsatsen mot fattigdom med 710 mill. kroner i statsbudsjettet for 2007. Oversikten nedenfor viser regjeringens forslag til tiltak mot fattigdom i statsbudsjettet for 2007. Tiltakene er omtalt senere i dette vedlegget, og i St.prp. nr. 1 (2006-2007) for Arbeids- og inkluderingsdepartementet og de respektive departementenes budsjettproposisjoner.

3.1 Alle skal gis muligheter til å komme i arbeid

Regjeringen vil som et ledd i handlingsplan mot fattigdom iverksette tiltak for å styrke arbeidsmarkedstilknytningen for de som står lengst fra arbeidsmarkedet. Utsatte unge som trenger bistand for å få tilknytning til og fotfeste i arbeidslivet skal få oppfølging og støtte.

3.1.1 Tiltak i videregående opplæring

Om lag hver femte ungdom avslutter videregående opplæring uten å ha oppnådd studie- eller yrkeskompetanse. Ungdom som avbryter videregående utdanning uten å fullføre hele løpet risikerer å bli permanent værende utenfor arbeidsmarkedet og står dermed i fare for en varig karriere innen trygdesystemet. Den fylkeskommunale oppfølgingstjenesten skal sørge for at all ungdom som ikke har søkt eller tatt i mot elev- eller læreplass, eller som avbryter slik opplæring, eller som ikke er i varig arbeid, får tilbud om opplæring, arbeid eller annen sysselsetting.

Som en oppfølging av Soria Moria-erklæringen foreslår regjeringen å innføre en todelt ordning for gratis læremidler for elever på videregående trinn 2 fra høsten 2007, jf.

Tiltak	Mill. kr
<i>Arbeid:</i>	
Styrking av landsomfattende arbeidsmarkedssatsing for å motvirke fattigdom (AID)	144
Kvalifiseringsprogram for utsatte grupper (AID)	53
Styrking og utvidelse av program for basiskompetanse i arbeidslivet (KD)	10
Styrking av opplæringen innenfor kriminalomsorgen (KD)	10
<i>Barn og unge:</i>	
Styrking av barne- og ungdomstiltak i større bysamfunn (BLD)	10
Tiltak for ungdom i risikosonen (BLD)	5
Kompetanse- og utviklingstiltak for å forebygge og redusere barnefattigdom (AID)	10
Tiltak for barn med psykisk syke og/eller rusmiddelavhengige foreldre (HOD)	15
<i>Levekår:</i>	
Økning i satsene i de statlige veiledende retningslinjene for utmåling av stønad til livsopphold (AID/KRD)	200
Varig bolig fremfor bruk av hospits og andre midlertidige botilbud (AID)	10
Månedlige vedtak i bostøtten (KRD)	7,5
Reduksjon i gebyrer for tvangsforretninger (JD)	230
Styrking av lavterskeltilbudet for rettshjelpssøkende (JD)	5

St.prp. nr. 1 (2006–2007) for Kunnskapsdepartementet. Fylkeskommunene får ansvar for at elevene får nødvendige trykte og digitale læremidler. I tillegg får elevene et ikke-behovsprøvd stipend gjennom Lånekassen som skal bidra til å dekke utgifter elevene har til andre læremidler og nødvendig utstyr. På bakgrunn av forslag fra regjeringen i St.prp. nr. 66 (2005-2006) ble det i 2006 bevilget 50 mill. kroner til utvikling og bruk av digitale læremidler i skolen og for å få ned kostnadene for den enkelte elev allerede fra 2006.

3.1.2 Særskilt innsats rettet mot unge utenfor arbeidsmarkedet

Hovedtilbudet til ungdom under 20 år er videregående opplæring. Unge som ikke benytter seg av retten til videregående opplæring eller faller ut av opplæringen, skal få alternative tilbud om oppfølging gjennom Oppfølgings-tjenesten. Mange av de unge som har avbrutt videregående opplæring, har et negativt forhold til skole og videre opplæring. Mange ønsker å jobbe framfor å gå på skole. En del unge som ikke ønsker videregående opplæring har også sosiale og helsemessige problemer som gjør at de trenger oppfølging og tilrettelegging.

Regjeringen vil i 2007 videreføre ungdomsgarantien som sikrer ungdom under 20 år som er uten skoleplass eller arbeid, tilbud om arbeidsmarkedstiltak. Arbeids- og velferdsetaten har et samarbeid med Oppfølgingstjenesten for å sikre at ungdom som ikke benytter seg av retten til videregående opplæring eller slutter på skolen, får et tilbud. Se nærmere omtale i tiltaket i stortingsmelding om arbeid, velferd og inkludering.

I tillegg iverksettes en oppfølgingsgaranti til unge arbeidssøkere i alderen 20-24 år som har vært helt ledige de siste tre månedene eller lenger. Hovedfokuset i oppfølgingsgarantien vil ligge på aktiv jobbsøking, egenaktivitet og motivasjon. Oppfølgingen skal være tilpasset den enkeltes forutsetninger og behov, med sikte på raskest mulig overgang til arbeid eller utdanning. Personer i denne gruppen vil vurderes for deltakelse på ordinære arbeidsmarkedstiltak, på linje med andre arbeidssøkere.

Arbeidsmarkedstiltak hvor omfanget av personlig oppfølging er stort, er aktuelle virkemidler for yrkeshemmet ungdom i overgangen mellom skole og arbeid.

3.1.3 Tiltak for voksne med svake grunnleggende ferdigheter

Tilstrekkelige grunnleggende ferdigheter er en viktig forutsetning for inkludering, arbeid og inntekt. Forskning viser at personer med svake ferdigheter i langt større grad er uføretrygdet og arbeidsledige, eller har langt lavere arbeidsinntekt sammenliknet med de som har bedre ferdigheter. Å bedre voksnes muligheter til å tilegne seg grunnleggende ferdigheter er derfor viktig virkemiddel i regjeringens arbeid for bekjempelse av fattigdom.

Styrking og utvidelse av program for basiskompetanse i arbeidslivet

10 mill. kroner

Ansvarlig: Kunnskapsdepartementet

Regjeringen foreslår i statsbudsjettet for 2007 å styrke program for basiskompetanse i arbeidslivet med 10 mill. kroner. Formålet med programmet er å bidra til at voksne ikke støtes ut av arbeidslivet på grunn av manglende grunnleggende ferdigheter. Målgruppen er arbeidssøkere og arbeidstakere som står i fare for å støtes ut fra arbeidslivet fordi de mangler slike ferdigheter. Programmet skal gi støtte til bedrifter og offentlige virksomheter som vil sette i gang opplæring i grunnleggende ferdigheter for ansatte og/eller arbeidssøkere. Opplæringen skal så langt det er mulig gis i kombinasjon med arbeid. Programmet ble etablert i 2006 med en bevilgning på 24,5 mill. kroner. Satsingen i 2007 vil bli brukt til en utvidelse av programmet slik at flere kan delta og til å utvikle tilpassede opplæringsopplegg. Vox - nasjonalt senter for læring i arbeidslivet - har operatøransvar for programmet og samarbeider med partene i arbeidslivet og relevante fagmiljøer om søknadskriterier, utlysning og utvikling av tilpassede opplæringsopplegg.

Tiltaket beskrives i St.prp. nr. 1 (2006-2007) for Kunnskapsdepartementet, kap. 257 post 21.

3.1.4 Kvalifiseringsprogram for utsatte grupper

Det er behov for en forsterket innsats overfor personer som i dagens system blir avhengige av økonomisk sosialhjelp over lengre tid. I stortingsmelding om arbeid, velferd og inkludering legger regjeringen fram forslag om å etablere et tilbud om et kvalifiseringsprogram med en standardisert kvalifiseringsstønad rettet mot denne gruppen. Formålet er å bidra til at flere i målgruppen kommer i arbeid. Tilbudet er ment for personer som vurderes å ha en mulighet for å komme i arbeid gjennom tettere og mer forpliktende bistand og oppfølging.

Kvalifiseringsprogram for utsatte grupper

53 mill. kroner

Ansvarlig: Arbeids- og inkluderingsdepartementet

Regjeringen foreslår i statsbudsjettet for 2007 å bevilge 53 mill. kroner til innfasing av kvalifiseringsprogram med tilhørende kvalifiseringsstønad.

Kvalifiseringsprogrammet skal være arbeidsrettet og bestå av arbeidsmarkedstiltak, opplæring, arbeidstrening, motivasjons- og mestringstrening mv., ev. i kombinasjon med at det settes av tid til medisinsk behandling og opp-trening og egenaktivitet i form av jobbsøking mv. Tiltakene og tjenestene som skal inngå i et slikt program vil blant annet kunne inkludere eksisterende tilbud fra Arbeids- og velferdsetaten, som tiltak for sosialt yrkes-hemmede og andre målrettede arbeidsmarkedstiltak, samt arbeidsrettede tiltak i kommunene. Som en del av tiltaket vil en stimulere til utvikling av gode metoder og rutiner for oppfølging av personer som deltar i kvalifiseringsprogram.

Det legges opp til at ansvaret for ordningen blir kommunalt, og at forvaltningen i likhet med økonomisk sosialhjelp legges til NAV-kontorene. Det legges opp til at ordningen fases gradvis inn, og blant annet sees i sammenheng med etableringen av NAV-kontorene. Det tas sikte på at de første kommunene skal kunne tilby programmet i løpet av 2007.

Tiltaket beskrives i St.prp. nr. 1 (2006-2007) for Arbeids- og inkluderingsdepartementet, kap. 601 post 21.

Forslaget om et kvalifiseringsprogram sees i sammenheng med øvrige forslag som fremmes i stortingsmelding om arbeid, velferd og inkludering og de pågående endringene i organiseringen av arbeids- og velferdsforvaltningen. Se nærmere omtale av forslaget i stortingsmelding om arbeid, velferd og inkludering.

3.1.5 Landsomfattende satsing på arbeidsmarkedstiltak

Det ble i 2003 i utvalgte kommuner igangsatt en satsing på målrettede arbeidsmarkedstiltak for langtidsmottakere av sosialhjelp, ungdom mellom 20-24 år og enslige forsørgere som har sosialhjelp som hovedinntekt og innvandrere med behov for bistand for å komme i arbeid. Satsingen skal gjøres landsomfattende i løpet av 2006. På fem utvalgte satsingssteder er det også øremerket arbeidsmarkedstiltak til personer som mottar legemiddelassistert rehabilitering (LAR) som behandling for langvarig opiatmisbruk.

Satsingen på arbeidsmarkedstiltak gjennomføres i et nært samarbeid mellom Arbeids- og velferdsetaten og sosialtjenesten i kommunene. Målet er at deltakerne skal få bedre tilknytning til arbeidsmarkedet gjennom tett samarbeid og integrert bistand fra aktuelle tjenesteytere, god veiledning og arbeidsmarkedstiltak basert på individuelle behov. Målgruppene i satsingen gis også tilbud gjennom generelle prioriteringer i arbeidsmarkedspolitikken.

Styrking av landsomfattende satsing på arbeidsmarkedstiltak for langtidsmottakere av sosialhjelp m.fl.

144 mill. kroner

Ansvarlig: Arbeids- og inkluderingsdepartementet

Regjeringen foreslår i statsbudsjettet for 2007 å utvide satsingen på målrettede arbeidsmarkedstiltak for langtidsmottakere av sosialhjelp, ungdom mellom 20-24 år og enslige forsørgere som har sosialhjelp som hovedinntekt og innvandrere med 900 nye tiltaksplasser i 2007, med en bevilgning på 117 mill. kroner. Ved årsskiftet 2005/2006 var 126 kommuner omfattet av denne satsingen. Satsingen skal gjøres landsomfattende i løpet av 2006. Forslaget til økning i antall tiltaksplasser i 2007 er et ledd i å styrke den landsomfattende satsingen. I tillegg til 900 nye tiltaksplasser i 2007, videreføres 200 tiltaksplasser som det ble satt av midler til i St.prp. nr. 66 (2005-2006). Totalt foreslås den målrettede og landsomfattende satsingen på arbeidsmarkedstiltak styrket med 144 mill. kroner i statsbudsjettet for 2007, inklusive personellressurser i Arbeids- og velferdsetaten.

Etter revidert nasjonalbudsjett for 2006 er de årlige bevilgningene til arbeidsmarkedssatsingen på 460 mill. kroner. Beløpet videreføres i 2007. Dette beløpet vil i gjennomsnitt gi rom for om lag 3 500 tiltaksplasser. Antall tiltaksplasser skal øke til om lag 3 900 ved utgangen av året. 105 av tiltaksplassene er øremerket personer som mottar legemiddelassistert rehabilitering. I første halvår 2006 har om lag 8 200 personer vært registrert som deltakere i arbeidsmarkedssatsingen. Om lag 5 500 av disse (67 pst.) har deltatt på arbeidsmarkedstiltak. De øvrige er under avklaring eller i ventetid på tiltak.

Styrkingen av arbeidsmarkedssatsingen må sees i sammenheng med forslaget om kvalifiseringsprogram for utsatte grupper. Arbeidsmarkedssatsingen er under evaluering. Det skal foreligge sluttrapport fra evalueringen i løpet av høsten 2006.

Tiltaket beskrives i St.prp. nr. 1 (2006-2007) for Arbeids- og inkluderingsdepartementet, kap. 634 post 70 og 71.

For å bistå de som trenger særskilt bistand for å kunne nyttiggjøre seg arbeidsrettede tiltak, ble det i forlengelsen av satsingen på målrettede arbeidsmarkedstiltak i 2005 bevilget 20 mill. kroner til et kommunerettet tilskudd til tettere individuell oppfølging. Bevilgningen er i 2006 styrket med 10 mill. kroner. Formålet med tilskuddet er å styrke forutsetningene hos den enkelte for å kunne nyttiggjøre seg arbeidsrettede tiltak, redusere antall personer som står i fare for å falle fra deltakelse i tiltak og utvikle metoder for individuell oppfølging og samarbeid mellom involverte instanser. Målgruppen er personer som trenger særlig bistand for å kunne dra nytte av Arbeids- og velferdsetatens tiltaksapparat, herunder langtidsmottakere av sosialhjelp, unge og enslige forsørgere. Tiltaket videreføres i 2007. Tiltaket beskrives i St.prp. nr.1 (2006-2007) for Arbeids- og inkluderingsdepartementet, kap. 621 post 21 og 63.

Regjeringen vil som et ledd i kvalifiseringsprogram for utsatte grupper stimulere til utvikling av gode metoder og rutiner for oppfølging av personer som deltar i programmet.

Det pågår som et ledd i Kommunal- og regionaldepartementets forsøk med oppgavedifferensiering forsøk i fire bydeler i Oslo kommune med kommunalt ansvar for gjennomføring av statlige arbeidsmarkedstiltak. Forsøket startet opp i 2004. Kommunen har årlig fått overført midler til om lag 500 tiltaksplasser. Målgruppen for forsøket er personer med sosialhjelp som hovedinntektskilde og nyankomne innvandrere som deltar i introduksjonsprogram. Det skal igangsettes en effektevaluering av forsøket.

3.1.6 Arbeidsrettet innsats overfor innvandrere

Innvandrere er en heterogen gruppe, og dette gjenspeiler seg blant annet ved ulik tilknytning til arbeidsmarkedet. Selv om mange innvandrergupper deltar i arbeidslivet på lik linje med befolkningen for øvrig, er ledigheten blant innvandrere totalt over tre ganger så høy som for resten av befolkningen. Forskjellene varierer blant annet med utdanning, landbakgrunn og norskkunnskaper. Botid er også en viktig variabel.

Hovedmålet med introduksjonsordningen for nyankomne innvandrere er å styrke nyankomnes mulighet til raskt å komme i arbeid eller utdanning. Tiltak rettet mot å kvalifisere deltakerne for arbeidslivet er en viktig del av programmet. Regjeringen vil styrke arbeidsrettingen av programmet. I 2007 er det nødvendig med en økt innsats for arbeidsretting av introduksjonsprogrammet fordi flere deltakere i programmet er i en fase hvor arbeidsmarkedstiltak er aktuelt.

Regjeringen vil i 2007 også styrke innsatsen overfor innvandrere som trenger særskilt bistand for å komme i jobb, men som ikke omfattes av introduksjonsprogrammet. Flere innvandrere med lang botid i Norge befinner seg i randsonen av arbeidsmarkedet, og vil ha behov for omfattende bistand for å komme over i varige arbeidsforhold. Det er viktig å utnytte den gunstige situasjonen på arbeidsmarkedet til å mobilisere innvandrere som i dag står utenfor arbeidsmarkedet. Tiltaket vil også fange opp grupper av unge med innvandrerbakgrunn i storbyområder.

Innvandrere er i dag en prioritert målgruppe ved inntak på arbeidsmarkedstiltak. Innenfor et tiltaksnivå på 11 800 tiltaksplasser i 2007, vil regjeringen styrke innsatsen overfor innvandrere ytterligere, og det er i den forbindelse lagt inn om lag 165 mill. kroner til oppfølging av handlingsplanen for integrering og inkludering av innvandrerbefolkningen. Dette gir isolert sett 1 300 tiltaksplasser, samt personellressurser til oppfølging av tiltaksdeltakerne. Innsatsen gjelder både overfor nyankomne innvandrere i introduksjonsprogram og for innvandrere med særskilte bistandsbehov. Se nærmere omtale under resultatområde 2 Arbeidsmarked, jf. kap 634, post 70, i St.prp. nr.1 (2006-2007) for Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

Kvalifiseringsprogrammet Ny sjanse er forsøk i kommunal regi med lønnet kvalifisering etter modell av introduksjonsordningen for innvandrere som etter flere år i Norge ikke har fast tilknytning til arbeidsmarkedet og derfor er avhengige av sosialhjelp. Ny sjanse videreføres i 2007.

3.1.7 Særskilt innsats rettet mot innsatte i fengsler

Innsatte og domfelte har i utgangspunktet de samme rettigheter til tjenester fra forvaltningen som befolkningen for øvrig, men generelt dekker ikke tilgangen til tjenester de eksisterende behov. God planlegging av tiden etter løslatelse er viktig for å bekjempe fattigdom blant personer som har vært innsatt i fengsel. Et mindretall av de som løslates får tilstrekkelig hjelp fra fengselet og aktuelle samarbeidspartnere under straffegjennomføringen, til å skaffe seg arbeid, bolig, sosiale tjenester, helsetjenester etc. etter endt straff. Tidlig planlegging av løslatelse er et ledd i å oppnå en tilbakeføringsgaranti for innsatte. Tilbakeføringsgarantien forutsetter et mer omfattende, systematisk og helhetlig samarbeid enn før mellom kriminalomsorgen og andre etater under straffegjennomføringen. Det er blant annet viktig at NAV-kontorene etablerer gode rutiner for samarbeid med fengslene.

Det har i flere år vært et samarbeid mellom arbeidsmarkedsmyndigheten og kriminalomsorgen om bistand til innsatte i fengsler og personer som soner andre former for straff i regi av kriminalomsorgen. Det er høsten 2006 inngått en samarbeidsavtale mellom Arbeids- og velferdsetaten og kriminalomsorgen som er en videreføring av tidligere samarbeid med Aetat. Arbeids- og inkluderingsdepartementet vil i samarbeid med Justis- og politidepartementet vurdere om innsatte skal inkluderes som en selvstendig målgruppe i den landsomfattende satsingen på arbeidsmarkedstiltak for langtidsmottakere av sosialhjelp m.fl. i 2007, og i den tilknyttede innsatsen for tettere individuell oppfølging.

I følge en levekårsundersøkelse blant innsatte i fengsler (2004) hadde svært få innsatte utdanning utover videregående skole og 22 pst. av de innsatte oppga å ha lese- og skrivevansker. Kun en tredjedel av de innsatte var i lønnet arbeid på fengslingstidspunktet. En godt tilrettelagt opplæring kan ha stor betydning som en del av en vellykket rehabilitering og er derfor en investering for fremtiden og et bidrag til større trygghet i samfunnet.

Styrking av opplæringen innenfor kriminalomsorgen

10 mill. kroner

Ansvarlig: Kunnskapsdepartementet

Utdanningsdirektoratet skal i 2007 følge opp kvalitetsutvikling av opplæringen innenfor kriminalomsorgen, blant annet med bedre tilpasset opplæring i tråd med Kunnskapsløftet, og gjennom det medvirke til kvalifisering som gjør den enkelte bedre i stand til å få arbeid og mestre et liv uten kriminalitet etter avsluttet soning, jf. St.meld. nr. 27 (2004-2005) *Om opplæringen innenfor kriminalomsorgen.*

Regjeringen ønsker at flere innsatte skal få tilbud om opplæring og foreslår i statsbudsjettet for 2007 å bevilge 10 mill. kroner til dette formålet som et ledd i handlingsplan mot fattigdom. I tillegg foreslår regjeringen en økt bevilgning som følge av utvidet soningskapasitet.

Se St.prp. nr. 1 (2006-2007) for Kunnskapsdepartementet, kap. 225 post 68.

På bakgrunn av forslag fra regjeringen i St.prp. nr. 1 (2005-2006) Tillegg nr. 1 ble undervisningstilbudet for innsatte i fengsler styrket med 21,3 mill. kroner i 2006. I tillegg ble bevilgningen til tannhelsetjenester for innsatte i fengsler styrket med 4,0 mill. kroner og bevilgningen til andre helsetjenester økt med 0,6 mill. kroner. Styrkingen videreføres i 2007.

Et viktig tiltak for habilitering av soningsfanger for tilbakeføring til samfunnet er å øke tilgangen til kultur- og utdanningsressurser, blant annet ved å stimulere til lesing og til å bruke det spekter av kulturopplevelser biblioteket tilbyr. Bibliotekjeneste tilpasset soningsfanger i fengsel kan stimulere soningsfanger til å bryte ut av fattigdomsskapende sosiale mønstre. Det foreslås i statsbudsjettet for 2007 totalt bevilget 10,5 mill. kroner over Kultur- og kirkedepartementets budsjett til formålet som en del av Kulturløftet, hvilket innebærer en økning på 2,5 mill. kroner.

3.1.8 Forsøk med tidsubegrenset lønnstilskudd

Enkelte av de som står lengst fra arbeidsmarkedet vil ha behov for tilrettelegging over lengre tid for å kunne delta i arbeidslivet. Regjeringen vil i 2007 igangsette forsøk med tidsubestemt lønnstilskudd. Formålet vil være å redusere tilgangen til uføreytelser og få flere personer med nedsatt funksjonsevne i jobb. Målgruppen avgrenses til personer som på grunn av kroniske plager har varig og vesentlig nedsatt arbeidsevne og som står i fare for å falle ut av eller har falt ut av arbeidslivet. Forsøket er omtalt i St.prp. nr. 1 (2006-2007) for Arbeids- og inkluderingsdepartementet og blir nærmere beskrevet i stortingsmelding om arbeid, velferd og inkludering.

3.2 Alle barn og unge skal kunne delta og utvikle seg

Regjeringen vil gjennom handlingsplan mot fattigdom iverksette tiltak for å sikre deltakelse og inkludering av utsatte barn og unge, og styrke innsatsen rettet mot sårbare grupper barn og unge.

Innsatsen mot barnefattigdom må rettes mot de rammebetingelsene som omgir barnet, både foreldre/familie, offentlige tilbud og nærmiljø. Forebyggende og helhetlig sosialt arbeid overfor familiene er sentralt. Hjelpeinstanser som er i kontakt med familier med dårlig økonomi må forholde seg til barnas situasjon. Barn og unge som lever i fattigdom har ofte problemer på en rekke områder og behov for hjelp og støtte fra mange ulike tjenester. Regjeringen vil stimulere til tiltaksutvikling og kompetanseheving i kommunene, med særlig fokus på å utnytte og samordne tjenesteapparatet bedre.

3.2.1 Tiltak for å sikre inkludering og deltakelse av utsatte barn og unge

---

Kompetanse- og utviklingstiltak for å forebygge og redusere barnefattigdom

10 mill. kroner

Ansvarlig: Arbeids- og inkluderingsdepartementet

30 kommuner inngår i et samarbeid om barnefattigdom knyttet til barneverntjenesten og sosialtjenesten. Innsatsen gjennom barne- og ungdomsvernet ble styrket med 7,6 mill. kroner i St.prp. nr. 1 (2005-2006) Tillegg nr. 1, til 9,6 mill. kroner i 2006 på Barne- og likestillingsdepartementets budsjett. I tillegg er det bevilget 8 mill. kroner til kompetanse- og utviklingstiltak i sosialtjenesten på Arbeids- og inkluderingsdepartementets budsjett. Disse bevilgningene videreføres i 2007. Det er behov for innsats i flere kommuner, ytterligere stimuleringsmidler til den enkelte kommune og å styrke samarbeidet mellom sosialtjenesten og barneverntjenesten lokalt. Regjeringen foreslår i statsbudsjettet for 2007 å styrke innsatsen med 10 mill. kroner. Målgruppen er barn, unge og familier berørt av fattigdomsproblemer. Formålet er å styrke og utvikle kunnskap og kompetanse blant aktørene i lokalsamfunnet, blant annet i sosialtjenesten og barneverntjenesten, styrke det sosiale og forebyggende arbeidet i kommunene, utvikle nye lokale tiltak og utvikle lokale modeller som kan danne utgangspunktet for arbeidet med å kartlegge og samordne tjenester rettet mot barn og familier som lever i fattigdom. Tiltaket gjennomføres i samarbeid med kommunene, Barne- og likestillingsdepartementet, Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet og Sosial- og helsedirektoratet.

Tiltaket beskrives i St.prp. nr. 1 (2006-2007) for Arbeids- og inkluderingsdepartementet, kap. 621 post 21 og 63.

Barne- og likestillingsdepartementet og Arbeids- og inkluderingsdepartementet skal iverksette et utviklingsarbeid som ytterligere kan styrke samarbeidet og samhandlingen mellom barneverntjenesten og sosialtjenesten lokalt. Utviklingsarbeidet omfatter oppfølging av den eldre delen av ungdomsgruppa 17 til 23 år, fra hjelp og støtte fra barnevernet og over til et selvstendig voksenliv.

Dagens velferdssamfunn krever mer ressurser enn før for å delta i aktiviteter og sosiale sammenhenger. En god barndom handler blant annet om å ha tilgang til de samme goder og å ha mulighet til å delta på aktiviteter som de fleste andre på samme alder. Skillet mellom barn og unge som kan delta og de som ikke kan, blir også forsterket av at det er mange som har god råd i Norge. Forbruk er en del av den moderne oppveksten. Forskning viser at de fleste barn som lever i inntektsfattige husholdninger har forholdsvis normale materielle og sosiale levekår. En større andel barn i familier med svak økonomi sliter imidlertid sosialt og deltar i mindre grad i aktiviteter i fritiden og i skolesammenheng enn andre barn. Ungdom med innvandrerbakgrunn deltar sjeldnere i fritidsaktiviteter enn etnisk norske barn og unge. Familiens økonomiske situasjon kan være en medvirkende årsak, selv om undersøkelser viser at dette ikke alltid er en avgjørende faktor.

Styrking av barne- og ungdomstiltak i større bysamfunn

10 mill. kroner

Ansvarlig: Barne- og likestillingsdepartementet

De store byene preges i større grad av fattigdomsproblemer og opphoping av levekårsulempere i enkelte deler av byen, enn andre kommuner. Tilskuddsordningen *Barne- og ungdomstiltak i større bysamfunn* omfatter 23 større bysamfunn (og 7 prioriterte bydeler i Oslo). Innenfor ordningen har det siden 2002 vært en særlig innsats rettet direkte mot barn, unge og familier berørt av fattigdomsproblemer. Regjeringen foreslår å styrke innsatsen mot fattigdom innenfor tilskuddsordningen med 10 mill. kroner til totalt 31,5 mill. kroner i 2007. Formålet er å bidra til gode oppvekst- og levekår og utjevne levekårsforskjeller blant barn, unge og familier berørt av fattigdomsproblemer i områder med store levekårsproblemer. Midlene benyttes til ferie- og fritidsaktiviteter rettet mot barn, unge og familier berørt av fattigdomsproblemer og til tiltak som bidrar til arbeidsmarkedstilknytning for unge med liten eller mangelfull utdanning. Det er også behov for utviklingsarbeid rettet mot grupper utsatt for fattigdomsproblemer. En økt innsats vil bidra ytterligere til at barn og unge i områder med store levekårsulempere kan delta på lik linje med andre barn og unge, og vil motvirke marginalisering, sosial isolasjon og reproduksjon av fattigdom. Byene og bydelene som omfattes av ordningen er ansvarlig for gjennomføring av tiltakene i samarbeid med Barne- og likestillingsdepartementet.

Tiltaket beskrives i St.prp. nr. 1 (2006-2007) for Barne- og likestillingsdepartementet, kap. 857 post 73.

Regjeringen vil øke muligheten for barn og ungdom til å delta i idrett og fysisk aktivitet. Det vil bli igangsatt et utredningsarbeid med sikte på å kartlegge i hvilken grad foreldrenes økonomi eller store kostnader er til hinder for barn og ungdoms deltakelse i idrett. Resultatet av kartleggingen vil kunne danne grunnlag for tiltak.

Regjeringen vil styrke tilskuddet til frivillige organisasjoner som arbeider med inkludering. Som en del av dette legges det fra og med 2007 opp til en videreutvikling og styrking av tilskudd til aktivitetsutvikling og sosial integrasjon i idrettslag. Tilskuddet på 8 mill. kroner finansieres fra spillemidlene til idrettsformål, og er en styrking med 1,5 mill. kroner i forhold til 2005. Tilskuddsordningen er rettet mot spesielle utfordringer som idrettslag står overfor i en del av de største byene. Det overordnede målet med ordningen er å bidra til aktivitetsutvikling og inkludering i idrettslag, gjennom å motvirke økonomiske og kulturelle barrierer som kan være til hinder for å delta i idrett. Tilskuddet er rettet mot barn (6-12 år) og ungdom (13-19 år) med innvandrerbakgrunn, med særlig vekt på jenter, og barn og ungdom fra familier med lav betalingssevne. Se St.prp. nr. 1 (2006-2007) for Kultur- og kirke departementet.

Formålet med kulturkort for ungdom er å få ungdom til å benytte seg oftere av kulturtilbud og å rekruttere nytt publikum. Kulturkortet skal gi ungdom billigere billetter til et bredt spekter av kulturarrangementer. For 2006 har Kultur- og kirke departementet avsatt 1,2 mill. kroner til en prøveordning med kulturkort for ungdom. Kultur- og kir-

ke departementet har bedt Rogaland, Nord-Trøndelag og Østfold fylkeskommuner ta ansvaret for administrasjon, utforming og gjennomføring av prøveordningen for skoleåret 2006/2007. Regjeringen tar sikte på å bidra til at kulturkortet kan bli landsdekkende. I statsbudsjettet for 2007 foreslås det, som en del av Kulturloftet, totalt bevilget 3,2 mill. kroner til videreføring og utvidelse av tiltaket. Kultur- og kirke departementet forutsetter medfinansiering regionalt/lokalt.

Helse- og omsorgsdepartementet og Arbeids- og inkluderingsdepartementet viderefører forsøket med å videreutvikle språkkartleggingsverktøyet Språk 4. Formålet med tiltaket er å avdekke fireåringers behov for språkstimulering før skolestart. Kartleggingen skjer i forbindelse med fireårskontrollen på helsestasjonene,

Regjeringen foreslår i statsbudsjettet for 2007, som et ledd i handlingsplan for integrering og inkludering av innvandrerbefolkningen, å styrke Språkløftet med 5 mill. kroner. Å beherske språk er en viktig forutsetning for inkludering i arbeids- og samfunnsliv. Hensikten med Språkløftet er å fremme gode norskerferdigheter og sosial kompetanse. Barn som utpeker seg for oppfølging etter språkkartlegging på helsestasjonen vil gjennom Språkløftet få tilbud om nærmere utredning/diagnostisering og eventuelt tilrettelagt opplæring knyttet til språk og/eller opplæring i norsk som inkluderer foresatte. Tiltaket beskrives i St.prp. nr. 1 (2006-2007) for Kunnskapsdepartementet, kap. 226 post 21.

Regjeringen foreslår i statsbudsjettet for 2007, som et ledd i handlingsplan for integrering og inkludering av innvandrerbefolkningen, å bevilge 16,5 mill. kroner til å etablere tilbud om gratis kjernetid i barnehagene for alle fire- og femåringer i områder med en høy andel av minoritetsspråklige barn. Tilbudet skal rette seg mot alle barn i disse områdene. Formålet er, gjennom økt deltakelse i barnehage, å forberede barna på skolestart, å bidra til sosialiseringen generelt og å bedre norskkunnskapene for minoritetsspråklige barn. Tiltaket beskrives i St.prp. nr. 1 (2006-2007) for Arbeids- og inkluderingsdepartementet, kap. 651 post 62.

Leksehjelp har til hensikt å bidra til sosial utjevning. For å få en bedre oversikt over pågående arbeid med leksehjelp og prøve ut og evaluere ulike modeller har Kunnskapsdepartementet gitt Utdanningsdirektoratet i oppdrag å følge opp arbeidet med leksehjelp i perioden 2006-2008. Forsøkene med leksehjelp skal sees i sammenheng med eksisterende strategiplaner og involvere ulike skoleslag og alderstrinn, ha ulike hjelpere, sammenheng med skolefritidsordningen og tilgang til datautstyr/bibliotek.

3.2.2 Tiltak rettet mot sårbare grupper barn og unge

Selv om en familie der foreldrene er psykisk syke eller har rusmiddelproblemer i utgangspunktet ikke har lav inntekt, er det stor sannsynlighet for at foreldrenes sykdom/rusmiddelmisbruk går utover familiens økonomi. Psykisk sykdom og/eller rusproblemer kan også føre til at foreldrene ikke klarer å følge opp barnas fritidsaktiviteter slik de ønsker. I følge anslag finnes det ca. 15 000 barn av psy-

kisk syke foreldre som er under behandling i spesialisthelsetjenesten. Det er estimert at 130 000 familier i Norge til enhver tid lever med psykisk sykdom og rusproblemer, og det er trolig 2-300 000 barn som har dette som en del av sin livssituasjon. En liten gruppe barn er med sine foreldre som er innlagt i rusbehandling. Det kan se ut som om barn som vokser opp i familier der rusmiddelproblemer er en del av hverdagen selv har en forhøyet risiko for å utvikle rusmiddelproblemer. Regjeringen vil arbeide for at barn med psykisk syke og rusmiddelavhengige foreldre får oppfølging og hjelp.

Tiltak for barn med psykisk syke og/eller rusmiddelavhengige foreldre

15 mill. kroner

Ansvarlig: Helse- og omsorgsdepartementet

Regjeringen foreslår i statsbudsjettet for 2007 å bevilge 15 mill. kroner til en satsing rettet mot å utvikle og implementere tiltak for barn med rusmiddelavhengige og/eller psykisk syke foreldre. Satsingen skal omfatte tiltak som kommer barna direkte til gode. Tiltakene vil blant annet omfatte støtte til frivillige organisasjoner som driver grupper for barn og ungdom, fagutvikling og forskning knyttet til barns innleggelse i rusinstitusjoner for voksne og kompetanseheving. Forslaget må sees i sammenheng med en tilsvarende satsning på Barne- og likestillingsdepartementets budsjettområde på 14 mill. kroner fra 2006 og som videreføres i 2007. De to departementene tar sikte på en flerårig felles satsing.

Tiltaket er beskrevet i St.prp. nr. 1 (2006-2007) for Helse- og omsorgsdepartementet, kap. 726 post 70.

I følge nye anslag fra Nasjonalt Folkehelseinstitutt har ca. 8 pst. av barn og unge en psykisk lidelse som krever behandling i 1. eller 2. linjetjenesten. I Opptreppingsplan for psykisk helse er det satt økt fokus på tilbudet til barn og unge i kommunene, men det er fremdeles behov for å styrke det kommunale apparatet for å sikre at det fanger opp barn som har behov for hjelp og sikre dem et tilbud så tidlig som mulig. Det er behov for å styrke antall årsverk og opplæring og kompetansetiltak, både i helsestasjons- og skolehelsetjenesten og andre tjenester som er i kontakt med barn og unge. Regjeringen vil styrke helsestasjons- og skolehelsetjenesten for å sikre et helhetlig tilbud i kommunene til barn og unge med psykiske problemer.

I løpet av ett år opplever ca. 4 000 barn at mor eller far blir fengslet. Dette kan få alvorlige konsekvenser for livssituasjonen og utviklingen til et barn, både i form av skam, sorg, utrygghet, angst, savn, risiko for mobbing og foreldrekonflikter. Det er en økt risiko for at disse barna vil oppleve fattigdom, blant annet fordi en av foreldrenes inntekt uteblir. Mange av barna trenger oppfølging, støtte og hjelp til å bli sosialt inkludert. Det er behov for å bedre oppvekstvilkårene for barn av innsatte, for å kunne forebygge senere levekårsproblemer, psykososiale problemer og framtidig kriminalitet mv.

En gruppe unge «pendler» mellom ulike stønadsordninger uten å komme seg over i et varig positivt livsløp. Langtidsledige unge har problemer med å komme inn på arbeids-

markedet, og mange mottar økonomisk sosialhjelp over lang tid. Hjelp må settes inn mot unge som står utenfor arbeidsmarked og utdanning så tidlig som mulig. Denne gruppen er en sammensatt gruppe, og behovet for individuelle løsninger er stort. Samtidig må en utvikle gode metoder og arbeidsmåter som kan forebygge senere problemer og bidra til varig endring og et positivt livsløp.

Tiltak for ungdom i risikosonen

5 mill. kroner

Ansvarlig: Barne- og likestillingsdepartementet

Regjeringen foreslår i statsbudsjettet for 2007 å bevilge 5 mill. kroner til tiltak for ungdom i risikosonen. Formålet er å hindre marginalisering og reproduksjon av fattigdom blant unge i risikosonen. Målgruppen er unge som ikke er under utdanning, i arbeid eller søker arbeid, og som har problemer med å etablere seg i samfunnet. Midlene skal benyttes til utviklingsarbeid. Innsatsen skjer i samarbeid med berørte departementer.

Tiltaket beskrives i St.prp. nr. 1 (2006-2007) for Barne- og likestillingsdepartementet, kap. 857 post 71.

Det finnes ingen samlet kunnskap om unge som ikke er under utdanning, i arbeid eller søker arbeid, og som har problemer med å etablere seg i samfunnet. Barne- og likestillingsdepartementet har gitt Statistisk sentralbyrå midler til en analyse av ungdoms levekår med hensyn på marginaliseringsprosesser og med særlig oppmerksomhet mot ungdom som «faller utenfor». Publikasjonen ferdigstilles i 2007.

3.3 Bedre levekårene for de vanskeligst stilte

Regjeringen vil gjennom handlingsplan mot fattigdom iverksette tiltak for å bedre levekårene og mulighetene for de vanskeligst stilte.

3.3.1 Forbedringer i de boligøkonomiske virkemidlene

Bostøtten er et viktig boligøkonomisk virkemiddel for å hjelpe vanskeligstilte på boligmarkedet. Bostøtten bidrar til å styrke det økonomiske grunnlaget for å foreta en god boligetablering, samtidig som den bidrar til å sikre bo-trygghet for de som allerede bor. Støtten er innrettet slik at den kommer de med lavest inntekter og relativt høye bostøttekostnader til gode. Over 100 000 husholdninger mottar i dag bostøtte.

På bakgrunn av forslag fra regjeringen i St.prp. nr. 1 Tillegg nr. 1 (2005-2006) er bostøttetakstet i bostøtten hevet med 10 000 kroner i storbyene. Regjeringen har startet en gjennomgang av bostøtten for å forenkle og forbedre ordningen, særlig i forhold til barnefamilier og aleneboende. Forslag til endringer vil bli lagt fram for Stortinget høsten 2007.

Månedlige vedtak i bostøtten

7,5 mill. kroner

Ansvarlig: Kommunal- og regionaldepartementet

I statsbudsjettet for 2007 foreslår regjeringen å innføre månedlige vedtak på bostøtten. Tiltaket vil bidra til å styrke husstandenes likviditet, og redusere behovet for supplerende sosialhjelp i perioden fra søknaden sendes til vedtak fattes. Tiltaket kan slik redusere omfanget av begjæringer om utkastelse. Tiltaket har en kostnad på 27 mill. kroner, og finansieres dels gjennom midler i handlingsplan mot fattigdom, dels ved en mindre justering av satsene i bostøtteregelverket.

Tiltaket beskrives i St.prp. nr 1 (2006-2007) for Kommunal- og regionaldepartementet kap. 580 post 70.

Regjeringen vil legge til rette for at flere med lav inntekt settes i stand til å eie bolig, uten at gjeldsbelastningen blir for stor. Regjeringen foreslår i statsbudsjettet for 2007 en utlånsramme i Husbanken på 13 mrd. kroner. Startlånet har høyeste prioritet innenfor denne rammen. En kombinasjon av startlån og tilskudd og/eller bostøtte vil kunne bidra til at bostøttebelastningen holdes på et akseptabelt nivå. Startlånet kan også benyttes til refinansiering for hushold med stor gjeldsbelastning og sikre at boforholdet kan opprettholdes. En evaluering av kommunenes bruk av startlån viser at ordningen fungerer bra, og det pekes på behovet for at flere grupper innlemmes og større fleksibilitet i innretning av ordningen. Regjeringen vil forbedre låneordningen blant annet ved å:

- Innføre et nytt fastrentelån med 10-års bindingstid i løpet av 2006.
- Innføre en ordning der kommunene innvilges en konkret låneramme som kommunene kvartalsvis kan trekke på etter hvert som startlån innvilges til kundene.

- Stimulere til at flere kommuner tar i bruk låneordningen ved å forankre virkemiddelet bedre i kommunene.
- Legge til rette for lik saksbehandling i kommunene og bedre oppfølging av personer med betalingsproblemer.
- Vurdere om lokale retningslinjer er i tråd med sentrale føringer, og slik sikre at flere grupper får tilbud om startlån.

For enkelte vil leie av bolig i kortere eller lengre periode være det beste alternativ. Kommunale utleieboliger utgjør om lag fire pst. av boligmarkedet i Norge. Det er foretatt en omlegging av subsidieringen av utleieboliger slik at en større andel av subsidiene går direkte til beboeren via bostøtte og ikke til utbyggerne i form av investeringsstøtte. Hensikten har vært å sikre en større grad av målretting og mer effektiv bruk av midlene. Husbanken er i ferd med å evaluere denne omleggingen. Evalueringen skal ferdigstilles i begynnelsen av 2007. På bakgrunn av evalueringen vil regjeringen vurdere subsidieprofilen av utleieboliger.

Undersøkelser har avdekket at familier som bor i en kommunal bolig oftere har dårligere bokvalitet enn befolkningen for øvrig. Det rapporteres om boliger som er for små, fukt, trekk, dårlig materiell standard, nabostøy og trafikkstøy.

Regjeringen ønsker å følge med på barns situasjon på boligmarkedet, og vil tydeliggjøre barneperspektivet i boligpolitikken. Kommunene oppfordres på samme måte til å legge til grunn et barneperspektiv, blant annet ved tildeling av kommunal bolig og i arbeidet med å redusere omfanget av utkastelser.

3.3.2 En forsterket innsats mot bostedsløshet

Stortinget sluttet seg ved behandlingen av St.meld. nr 23 (2004-2005) Om boligpolitikken til en strategi for å forebygge og avskaffe bostedsløshet. Strategien *På vei til egen bolig* ble iverksatt 1. januar 2005 og varer ut 2007. Strategien har følgende resultatmål:

- Begjæringer om utkastelser skal reduseres med 50 pst. og utkastelser med 30 pst.
- Ingen skal tilbringe tid i midlertidige løsninger etter løslatelse fra fengsel.
- Ingen skal tilbringe tid i midlertidige løsninger etter utskrivelse fra institusjon.
- Ingen skal tilbys døgnovernatting uten kvalitetsavtale.
- Ingen skal tilbringe mer enn tre måneder i midlertidige botilbud.

Bostedsløshet har fått stor oppmerksomhet i kommunene det siste året. Det er opprettet kommunenettverk med deltagelse fra 133 kommuner. Videre er det opprettet kontaktfora i samtlige regioner. En rekke prosjekter er igangsatt i kommunene. Dette har gitt resultater. Omfanget av begjæringer om utkastelser og utkastelser har gått ned med om lag 20 pst. mellom 2004 og 2005. Innrapporteringen til KOSTRA gir også indikasjoner på en positiv utvikling i for-

hold til de andre målsettingene, bortsett fra bruken av midlertidige botilbud som ser ut til å ha økt siste år.

Regjeringen vil forsterke innsatsen gjennom strategien *På vei til egen bolig*, og har som mål å avskaffe bostedsløshet. Varig bolig skal tilbys fremfor bruk av hospits og andre midlertidige botilbud. Bolig skal som et utgangspunkt være et selvstendig mål for bistand. Mange vil i tillegg ha behov for tett oppfølging. De varige tilbudene som etableres må i større grad tilpasses individuelle forutsetninger, og det må legges til rette for et godt samarbeid mellom kommunene og spesialisthelsetjenesten, barnverntjenesten og kriminalomsorgen.

Andelen bostedsløse som kun har et boligproblem, viste en svak økning i perioden 2003 til 2005. Innvandrerandelen i denne gruppen er høyere enn blant andre bostedsløse. Husbanken skal sammen med berørte kommuner og bruk av kompetansetilskudd spesielt vurdere tiltak som kan bidra til at gruppen reduseres.

Etter forslag fra regjeringen i St.prp. nr. 66 (2005-2006) ble det bevilget 20 mill. kroner ekstra til planlegging og tilrettelegging av alternative bolig- og tjenestetilbud for personer i midlertidige botilbud. Bevilgningen videreføres i 2007. Den økte bevilgningen sikrer et godt aktivitetsnivå på dette området også i 2007 med en tilsagnsramme på 81 mill. kroner i kompetansetilskuddet (kap. 581 post 78). Videre foreslår regjeringen en tilsagnsramme på 614,7 mill. kroner i boligtilskudd (kap. 581 post 75), det vil si om lag 40 mill. kroner høyere enn i 2006. Tiltak for å forebygge og bekjempe bostedsløshet har høyeste prioritet innenfor disse ordningene.

Det ble i 2003 etablert en tilskuddsordning til oppfølgings-tjenester i bolig. Formålet med ordningen er å styrke og utvikle de ordinære tjenestene i kommunene for bedre å ivareta bostedsløses og rusmiddelavhengiges behov for oppfølging i bolig. Tilskuddet videreføres i 2007. Tilskuddet forvaltes av Sosial- og helsedirektoratet.

Varig bolig fremfor bruk av hospits og andre midlertidige botilbud

10 mill. kroner

Ansvarlig: Arbeids- og inkluderingsdepartementet

Regjeringen foreslår i statsbudsjettet for 2007 å bevilge 10 mill. kroner til forsøksprosjekter i de fire store byene, samt i enkelte andre kommuner med utfordringer knyttet til bruk av midlertidige botilbud. Siktemålet er å utvikle metoder og tiltak for oppfølging av personer i midlertidige botilbud slik at disse kan få et tilbud om varig bolig. Tiltaket vil sammen med Husbankens virkemidler være et viktig virkemiddel for å nå målet om at ingen skal oppholde seg mer enn tre måneder i midlertidige botilbud.

Tiltaket beskrives i St.prp. nr. 1 (2006-2007) for Arbeids- og inkluderingsdepartementet, kap. 621 post 21 og 63.

Kommunene er en hovedaktør for gjennomføring av strategien mot bostedsløshet. Husbanken og Sosial- og helsedirektoratet forvalter en rekke tilskuddsordninger som kan benyttes i forbindelse med gjennomføring av strategi-

en. Regjeringen vil høsten 2006 foreta en gjennomgang av de statlige virkemidlene med sikte på å foreslå ytterligere tiltak som kan bidra til at personer skaffes varig bolig fremfor hospits og andre midlertidige botilbud.

Regjeringen vil høsten 2006 ta initiativ til å reforhandle samarbeidsavtalen mellom staten og KS om tiltak for å forebygge og bekjempe bostedsløshet. Regjeringen vil også vurdere å utvikle mønsteravtaler for lokalt samarbeid mellom kommuner og helseforetak, og barnevernsinstitusjoner/barnevern på samme måte som det er gjort for samarbeid mellom fengsel og kommune.

God oversikt over bolig- og oppfølgingsbehov blant brukerne er et viktig virkemiddel i samarbeidet mellom kommuner og helseforetak/behandlingsinstitusjoner, barnverninstitusjoner/barneverntjeneste og kriminalomsorg. Det skal arbeides med å forbedre oversikten over behov, herunder vurderes hvordan man kan stimulere kommuner og samarbeidspartnere til å utvikle systemer som kan gi oversikt over bolig- og oppfølgingsbehov blant brukerne.

Fra 2004 til 2005 har det vært en nedgang i omfanget av begjæringer om utkastelser og utkastelser. Antall begjæringer ble i denne perioden redusert fra 14 809 til 11 773 og antall utkastelser fra 3 326 til 2 703. For å oppnå ytterligere nedgang er det behov for å styrke samarbeidet mellom namsmyndighet/tingrett og kommunen, og mellom kommuner og private utleiende. Regjeringen sender høsten 2006 ut et lovforslag på høring som gir utleier mulighet til å varsle sosialtjenesten i kommunen om leiers husleierestanser på et tidligere tidspunkt enn i dag. Kommunal- og regionaldepartementet vil i samarbeid med berørte departementer også vurdere andre virkemidler knyttet til husleiebetaling, utkastelse og tvangssalg som kan bidra til at antallet begjæringer om utkastelser og utkastelser reduseres. Det skal utarbeides et nytt rundskriv om boligsosialt arbeid i løpet av 2007.

3.3.3 Redusere sosialt betingede helseforskjeller

En rettferdig og velfungerende helsetjeneste kan gjøre mye for å redusere ulikheter i helse, og omvendt: en helsetjeneste som ikke fungerer som den skal, kan bidra til å forsterke ulikheter. Enkelte forskningsresultater tyder på at mens primærhelsetjenester er noenlunde rimelig fordelt over ulike sosiale grupper (dvs. et visst overforbruk blant de gruppene som har dårligst helse), forbruker grupper med lang utdanning (som statistisk sett er relativt friske) mer spesialisthelsetjenester enn grupper med kort utdanning.

Regjeringen vil utarbeide en nasjonal strategi mot sosial ulikhet i helse. Målet med strategien er å redusere sosialt betingede helseforskjeller. Strategier for å redusere de sosiale ulikhetene i helse vil omfatte både universelle tiltak for å forebygge helseproblemer og tiltak rettet mot utsatte grupper, tiltak rettet mot de strukturelle og bakenforliggende årsakene til helseproblemer, likeverdige og gode helsetjenester og forebygging i vid forstand. Det er behov for mer kunnskap om årsakene til sosiale ulikheter i helse og om den effekten ulike typer intervensjoner og strategier har på slike ulikheter.

3.3.4 God tilgjengelighet til helsetjenester

Personer med lav inntekt har gjennomgående større helseproblemer enn personer med høy inntekt, og har dermed også mer omfattende behov for helsetjenester. God tilgjengelighet til helsetjenestene har følgelig stor betydning. Etter forslag fra regjeringen i statsbudsjettet for 2006 ble egenandelstak II redusert fra 3 500 til 2 500 kroner fra 1. januar 2006. Egenandelen for fysioterapi for dem som tidligere hadde rett til gratis fysioterapi på grunnlag av diagnose, er etter forslag i St.prp. nr. 66 (2005-2006) fjernet fra 1. juli 2006. Tiltaket er lagt inn med helårsvirkning i statsbudsjettet for 2007. Det vises til St.prp. nr. 1 (2006-2007) for Helse- og omsorgsdepartementet, der det gis en nærmere omtale av utviklingen på egenandelsområdet.

3.3.5 Tiltak for rusmiddelavhengige

Personer med rusmiddelproblemer har et dokumentert underforbruk av helsetjenester. Med rusreformen har rusmiddelavhengige fått pasientrettigheter, både sosialtjenesten og fastlegene kan nå henviser til rusbehandling og rusmiddelavhengige har fått bedre tilgang til spesialisthelsetjenester generelt. Det er i de senere år iverksatt tiltak særlig rettet mot tungt belastede rusmiddelavhengige: lavterskel helsetiltak, gatehospital, legemiddelassistert rehabilitering (LAR), narkotikaprogram med domstolskontroll og sprøyterom. Målsettingene med disse tiltakene er å bidra til en bedre livssituasjon for denne gruppen, herunder reduksjon i helseproblemer, færre overdoser og økt verdighet. På bakgrunn av forslag fra regjeringen i St.prp. nr. 1 (2005-2006) Tillegg nr. 1 ble følgende tiltak for å bedre tjenestetilbudet til rusmiddelmissbrukere styrket: behandlingsskapasiteten i LAR (15 mill. kroner), bedre lokal oppfølging i kommunene av brukere av LAR (30 mill. kroner), utarbeiding av faglige retningslinjer og forsøks- og utviklingsarbeid innen LAR (5 mill. kroner) og tannhelsetjenester for rusmiddelmissbrukere (37,5 mill. kroner). Regjeringen viderefører disse tiltakene for gruppen i 2007.

Regjeringen vil høsten 2006 ferdigstille en opptrappingsplan for rusfeltet for å samordne og forsterke innsatsen mot rusmiddelproblemer. Planen skal omfatte tiltak og strategier på alle deler av rusfeltet, herunder forebygging, behandling og rehabilitering/oppfølging. Det skal også legges til rette for et faglig løft gjennom mer forskning og en styrking av kompetanse i tiltaksapparatet. Planen skal fokusere på både alkohol- og narkotikapolitikken, og den skal ha et tydelig folkehelseperspektiv. Utgangspunktet er at det ordinære tiltaksapparatet også skal være tilgjengelig for personer med rusmiddelproblemer. Den betydelige satsingen på sykehussektoren og på kommunene, er derfor et godt grunnlag for planen. På noen områder er det likevel behov for særskilte tiltak, og i statsbudsjettet for 2007 foreslås det bevilget 50 mill. kroner til slike. Det foreslås blant annet en styrking av legemiddelassistert rehabilitering (LAR) med 10 mill. kroner og en styrking og erfaringsspredning av arbeidet med lavterskeltiltak og LAR-tiltak i kommunene med 7 mill. kroner. I tillegg kommer en rekke kompetansehevede tiltak, satsing på forskning, avrusing mv.

Rusavhengige har dårligere tannhelse enn den øvrige befolkningen. I tillegg har de dårlig økonomi som bidrar til at de ikke kan benytte seg av tilgjengelige tjenester. Som en del av styrkingen på rusfeltet i 2005 og 2006 er det bevilget til sammen 63 mill. kroner på årsbasis til tannbehandling for rusavhengige. Midlene er fordelt slik at rusavhengige kan få fri tannbehandling om de er under kommunal rusomsorg, er innsatt i fengsel, er under behandling i spesialisthelsetjenesten, eller mottar slike tjenester som en del av lavterskel helsetilbud.

I NOU 2005:11 Det offentlige engasjement på tannhelsefeltet - Et godt tilbud til de som trenger det mest er det pekt på et sosialt fordelingsproblem. Det finnes grupper i befolkningen som har klare behov for tannhelsetjenester, men som per i dag av forskjellige årsaker ikke får et godt tilbud. Regjeringen mener det er nødvendig å foreta en gjennomgang av regelverket knyttet til offentlig finansiering av tannhelse og vil starte arbeidet med en offentlig tannhelsereform. Helse- og omsorgsdepartementet tar sikte på å legge frem en stortingsmelding om tannhelsetjenesten våren 2007.

3.3.6 Tiltak for personer med psykiske lidelser

Det finnes begrenset kunnskap om antall personer med alvorlig rusmiddelavhengighet og alvorlig psykisk sykdom og deres levekår. Det er aktuelt å igangsette en levekårsundersøkelse som kan dokumentere levekår for personer med alvorlig rusmiddelavhengighet og alvorlig psykisk lidelse (dobbeltdiagnoser).

Opptrappingsplanen for psykisk helse (1999-2008) omfatter en styrking og restrukturering av tjenestene både i spesialisthelsetjenesten og i kommunene. Ytterligere innsats i forhold til mennesker med psykiske lidelser vil bli vurdert ved avslutningen av planperioden. I 2005 ble det bevilget 50 mill. kroner til de fire største byene som ekstramidler til de sykeste og mest svakstilte som ikke har blitt fanget opp gjennom Opptrappingsplanen. Bevilgningen er videreført for 2006, og skal evalueres i løpet av året.

Det overordnede målet for Opptrappingsplanen for psykisk helse er økt livskvalitet og deltakelse i samfunnslivet gjennom uavhengighet, selvstendighet og evne til å mestre eget liv. Et av satsingsområdene er å styrke tilgjengeligheten av arbeid og arbeidsmarkedstiltak for mennesker med psykiske lidelser. I 2006 ble 123 mill. kroner tilført Arbeids- og inkluderingsdepartementets budsjett til målrettede tiltak for mennesker med psykiske lidelser. Midlene er fordelt til Arbeids- og velferdsdirektoratets tiltak for yrkeshemmede arbeidssøkere, til satsingen Vilje Viser Vei, som primært har vært rettet mot mennesker med alvorlige eller moderate psykiske lidelser, og til direktoratets storbysatsing. Midlene til storbysatsingen har fokus på å gi gode avklaringstilbud og utprøving av ny metodikk overfor målgruppen. Storbysatsingen omfatter i 2006 byene Oslo, Bergen, Trondheim, Stavanger, Kristiansand og Bodø. Tiltakene vil bli videreført og styrket i 2007.

Som et ledd i Opptrappingsplanen for psykisk helse utarbeider Sosial- og helsedirektoratet, i samarbeid med Arbeids- og velferdsdirektoratet, en strategi for arbeid og psykisk helse. Formålet med strategien er at mennesker med psykiske lidelser skal få en bedre mulighet til å utnytte sin arbeidsevne. Strategien skal favne hele spekteret av mennesker med psykiske lidelser som har utfordringer i tilknytning til arbeidslivet. Strategien vil foreligge høsten 2006.

3.3.7 Styrking av det nederste økonomiske sikkerhetsnettet

Etter innføringen av et system med kvalifiseringsprogram med kvalifiseringsstønad (se punktene 3.1.4 og 3.3.8) vil det fortsatt være behov for et nedre økonomisk sikkerhetsnett i velferdsordningene, knyttet til uforutsette høye utgifter, kortvarige og akutte hjelpebehov og overgangsfaser. Økonomisk sosialhjelp dekker en rekke ulike behovssituasjoner og utmåles med utgangspunkt i den enkeltes faktiske behov. Økonomisk sosialhjelp skal fortsatt være en skjønnbasert og behovsprøvd ytelse i kommunal regi.

Sosialhjelpsmottakere er en av flere grupper med svak arbeidsmarkedstilknytning som har hatt en svakere inntektsvekst enn befolkningen generelt i de siste årene. Sosialhjelpen bidrar til å løfte en stor andel ut av inntektsfattigdom, men en andel av stønadmottakerne har lavinntekt også etter at sosialhjelpen er regnet med. Mange inntektsfattige mottar ikke sosialhjelp, en ordning som kan bidra til å bedre deres økonomiske situasjon.

Økning i satsnivået i de statlige veiledende retningslinjene for utmåling av stønad til livsopphold

200 mill. kroner

Ansvarlig: Arbeids- og inkluderingsdepartementet

Regjeringen vil, for å bedre den økonomiske situasjonen og levekårene til personer som har behov for sosialhjelp i en forbigående vanskelig situasjon, heve satsnivået i de statlige veiledende retningslinjene for utmåling av stønad til livsopphold. Arbeids- og inkluderingsdepartementet legger opp til en økning av satsene i de statlige veiledende retningslinjene med 5 pst. fra 1. januar 2007 utover ordinær prisjustering. Dersom kommunene øker sine stønadsatser like mye som økningen i de statlige veiledende retningslinjene, vil den ekstraordinære økningen utgjøre om lag 200 mill. kroner i økte utbetalinger til mottakerne av sosialhjelp. For kommunesektoren vil de økte sosialhjelpssatsene isolert sett bety en reell utgiftsøkning på om lag 160 mill. kroner.

Tiltaket beskrives i St.prp. nr. 1 (2006-2007) for Arbeids- og inkluderingsdepartementet, resultatområde 5 Levekår.

3.3.8 Nytt kvalifiseringsprogram og kvalifiseringsstønad for utsatte grupper

Folketrygdytelsene er i hovedsak en kompensasjon for bortfall av arbeidsinntekt, ved at rettigheter er knyttet opp til deltakelse i arbeidslivet. Et gjennomgående kjennetegn ved de vanskeligst stilte er manglende eller svak tilknyt-

ning til arbeidslivet. Dette innebærer samtidig at enkelte ikke har opptjent rettigheter til inntektssikring i folketrygden, eller har lave trygdeytelser. Dette vil blant annet gjelde en del personer som har oppholdt seg i institusjon (rus- og psykiatriske institusjoner, fengsel mv.), og en del nyankomne innvandrere. Mange vil være langtidsmottakere av økonomisk sosialhjelp. Det er uheldig at personer er avhengige av sosialhjelp over lang tid, da sosialhjelpen har som formål og er innrettet på å gi økonomisk trygghet i en midlertidig vanskelig livssituasjon. Langtidsmottak av sosialhjelp skaper en utrygg og uforutsigbar inntektssituasjon for den enkelte.

Det er behov for å utvikle en bedre oppfølging av og inntektssikring for personer uten arbeid og som mangler rettigheter til inntektssikring etter folketrygdloven, og som er i, eller står i fare for å komme i, en passiv situasjon preget av inntektsfattigdom kombinert med andre levekårsproblemer av helsemessig og sosial karakter. I stortingsmelding om arbeid velferd og inkludering og som et ledd i handlingsplan mot fattigdom legger regjeringen fram forslag om å etablere et tilbud om kvalifiseringsprogram rettet mot denne gruppen. Deltakelse på kvalifiseringsprogrammet skal gi rett til kvalifiseringsstønad. Formålet med forslaget til kvalifiseringsprogram og kvalifiseringsstønad er å bidra til at flere i målgruppen kommer i arbeid. Kvalifiseringsstønad skal gis som en standardisert ytelse, hvilket blant annet vil innebære større forutsigbarhet og mulighet for mottakeren til å planlegge sin økonomi over tid. Se nærmere omtale av forslaget under punkt 3.1.4, og i stortingsmelding om arbeid, velferd og inkludering.

Offentlige overføringer bidrar i stor grad til å redusere andelen barnefamilier med lavinntekt i Norge. Inntekten til barnehusholdninger med lavinntekt er i langt større grad enn andre husholdninger basert på offentlige overføringer. I tillegg til å styrke inntektsgrunnlaget gjennom å øke arbeidsmarkedstilknytningen til foreldrene, er regjeringen opptatt av å sikre gode offentlige støtte- og overføringsordninger til barnefamiliene. På bakgrunn av forslag fra regjeringen i St.prp. nr. 1 (2005-2006) Tillegg nr. 1 ble barnetillegget for mottakere av attføringspenger og rehabiliteringspenger økt med 10 kroner per barn per dag, fra 17 kroner til 27 kroner, fra 1. januar 2006.

3.3.9 Sikre tilbud om økonomi- og gjeldsrådgivning

Økonomiske problemer og gjeldsproblemer er ofte en medvirkende årsak til en vanskelig livssituasjon. Alle kommuner skal ha et tilfredsstillende tilbud om råd og veiledning til personer med økonomiske problemer. I de fleste kommuner er tilbudet om økonomisk rådgivning underlagt sosialtjenesten. Sosial- og helsedirektoratet følger opp arbeidet i kommunene med særskilt fokus på å skape økt bevissthet i befolkningen om økonomi- og gjeldsrådgivning og sørge for kompetansehevende tiltak for å sikre best mulig kvalitet i tilbudet.

Gjeldsordningsloven gir privatpersoner en mulighet til å få sanert sin personlige gjeld gjennom et offentlig tilrettelagt oppgjør med kreditorene (gjeldsordning). En omfattende revisjon av gjeldsordningsloven i 2002 har blant annet medført en enklere og raskere saksbehandling, at det har blitt enklere å oppnå gjeldsordning overfor offentlige kreditorer, særlig i forhold til skattekreditorene, og at flere har kommet inn under ordningen.

Spilleavhengighet fører ofte til gjeldsproblemer, i tillegg til sosiale og helsemessige problemer. Undersøkelser tyder på at antallet personer med pengespillproblemer i Norge har økt. Spillegjeldsproblemer er et tema for økonomi- og gjeldsrådgivningen i kommunene. Handlingsplanen mot pengespillproblemer har som overordnede målsetninger å forebygge spilleavhengighet og å redusere skadevirkninger av overdrevent pengespill. Det skal årlig avsettes 0,5 pst. av Norsk Tippings spilleoverskudd til tiltakene i planen.

3.3.10 Reduksjon i gebyrer for tvangsforretninger

I statsbudsjettet for 2007 har regjeringen prioritert å redusere statens gebyrer for ulike tvangsforretninger. Inntektene fra slike gebyrer settes ned med samlet 230 mill. kroner i forhold til nivået i 2006. Gebyrreduksjonen er en direkte oppfølging av Soria Moria-erklæringen, hvor det går frem at regjeringen vil arbeide for å skjerme mennesker med gjeldsproblemer fra høye gebyrer og tvangsinn drivelse og utleggsforretninger. Tiltaket beskrives i St.prp. nr. 1 (2006-2007) for Justis- og politidepartementet, kap. 3440, post 07.

3.3.11 Styrking av lavterskeltilbudet for rettshjelpssøkende

Flere forskningsprosjekter viser at det eksisterer et udekket rettshjelpsbehov i befolkningen. Behovet er størst hos personer med de laveste inntektene. Det er viktig at det eksisterer et tilfredsstillende lavterskeltilbud.

Tilskudd til rettsikkerhet og til spesielle rettshjelpstiltak mv.

4,34 mill. kroner

Ansvarlig: Justis- og politidepartementet

Tilskudd til rettsikkerhetsarbeid og spesielle rettshjelpstiltak gis til virksomheter som yter rettshjelp til mennesker som ikke har råd til, eller av andre grunner ikke ønsker, å gå til advokat på vanlig måte, og til enkelte organisasjoner som arbeider for rettsikkerhet for utsatte grupper. Tiltakene representerer lavterskeltilbud for det rettshjelpssøkende publikum. Regjeringen foreslår i statsbudsjettet for 2007 å øke tilskuddet for å styrke lavterskeltilbud og rettsikkerhetstiltak ved å øke bevilgningene til utsatte grupper i samfunnet.

Tiltakene beskrives i St.prp. nr. 1 (2006-2007) for Justis- og politidepartementet, kap. 470 post 72.

Videre foreslås stykkprisen til bistandsadvokater oppjustert med 0,66 mill. kroner for å styrke ofrenes stilling, se St.prp. nr. 1 (2006-2007) for Justis- og politidepartementet, kap. 466 post 01.

3.3.12 Styrking av tilskudd til frivillighetssentraler

Frivillighetssentralene er sektorovergripende kontaktpunkter og kraftsentre for hele spekteret av frivillig innsats i lokalmiljøet. Formålet er å legge til rette for økt frivillig engasjement. Sentralene er møteplass for alle med interesse for frivillighet, og samarbeider med enkeltpersoner, lokale foreninger, menigheter, kommuner m.fl. Frivillighetssentralene har gjort det enklere for flere å delta i frivillig arbeid. Det er flere hjemmeværende, trygdede og arbeidsledige i frivillighetssentralene enn i de tradisjonelle frivillige organisasjonene. Frivillighetssentralene har et bredt spekter av aktiviteter, som besøks- og følgetjeneste, natteravner, innvandrertrøst, praktisk hjelp, leksehjelp og avlastning etc. Det foreslås i statsbudsjettet for 2007, som en del av Kulturløftet, en budsjettøkning på 7,5 mill. kroner til frivillighetssentraler. Se St.prp. nr. 1 (2006-2007) for Kultur- og kirke departementet.

Utgitt av:
Arbeids- og inkluderingsdepartementet

Offentlige institusjoner kan bestille flere
eksemplarer av denne publikasjonen fra:
Departementenes servicesenter
Kopi- og distribusjonsservice
www.publikasjoner.dep.no
E-post: publikasjonsbestilling@ft.dep.no
Telefaks: 22 24 27 86

Oppgi publikasjonskode: A-0011 B
Trykk: PDC Tangen 09/2006 - 8000
Design: www.lucas.no

